

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากอัลกุรอาน อัลหะดีษ ตำรา และหนังสือที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายอิสลาม ตลอดจนบทความวิชาการ บทความวิจัย วิทยานิพนธ์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยหัวข้อสำคัญ ดังนี้

- 2.1 หลักชะรีอะฮ์ที่เกี่ยวข้องกับการเงิน
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับสินเชื่อในอิสลาม
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับสหกรณ์และสหกรณ์อิสลาม
- 2.4 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

2.1. หลักชะรีอะฮ์ที่เกี่ยวข้องกับการเงิน

ชะรีอะฮ์ หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อัลลอฮ์ทรงบัญญัติไว้สำหรับมวลมุสลิมในเรื่องที่เกี่ยวกับศาสนาไม่ว่าข้อบัญญัตินั้นจะมาจากอัลกุรอานหรือมาจากอัลสุนนะฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ที่เป็นคำพูด การปฏิบัติ และการยอมรับของท่าน ดังนั้นชะรีอะฮ์จึงครอบคลุมเกี่ยวกับอัลลอฮ์ ﷻ คุณลักษณะของวันอาคีเราะฮ์ ตลอดจนความรู้อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักการศรัทธาหรือเตอาฮีด ตลอดจนครอบคลุมถึงสิ่งที่เกี่ยวข้องกับหลักจริยธรรม สิ่งควรปฏิบัติในด้านความสัมพันธ์ทางสังคม และสิ่งที่เป็นเป้าหมายสูงสุดที่จะต้องปฏิบัติให้บรรลุตามเป้าหมาย (อิสมาแอ อาลี, 2545 : 1) ซึ่งแหล่งที่มาของหลักชะรีอะฮ์ที่สำคัญ ๆ ได้แก่ 1) อัลกุรอาน คือ คำตรัสของอัลลอฮ์ ﷻ ที่ทรงประทานแก่ท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ โดยผ่านมลาอิกะฮ์ญิบรีลซึ่งได้รับการรายงานจากผู้รายงานมากมายในลักษณะที่เป็นมุตะวาติรและการอ่านนั้นเป็นอิบาตะฮ์ 2) อัลสุนนะฮ์ คือ สิ่งที่มาจากท่านนบี หรือสิ่งที่ถูกพาดพิงไปยังท่านนบี ไม่ว่าจะเป็นวจนะ การประพฤติปฏิบัติ หรือการยอมรับของท่าน 3) อิจญมาอ์ คือ ความเห็นที่สอดคล้องกันของบรรดามุญตะฮิดของประชาชาตินบีมุฮัมมัด ﷺ ที่เกิดขึ้นภายหลังการเสียชีวิตของท่าน ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง 4) กียาส คือ การผนวกสิ่งที่ไม่มีตัวบทกำหนดบทบัญญัติเข้ากับสิ่งที่มีตัวบทกำหนดบทบัญญัติ เพราะทั้งสองมีเหตุผล (อิลละฮ์) ในการกำหนดบทบัญญัติที่เหมือนกัน 5) อิสติฮสาน คือ การเปลี่ยนจากบทบัญญัติที่คล้ายคลึงกันของปัญหาโดยหันไปใช้บทบัญญัติอื่นที่ต่างกัน เพราะมีเหตุผลที่หนักแน่นกว่า 6) อัลมะศอลิห อัลมุรสะละฮ์ คือ ทุกสิ่งที่เป็นประโยชน์ที่ไม่มีตัวบทยอมรับว่าสามารถยึดมาใช้ในการกำหนดบทบัญญัติได้ แต่การยึดถือผลประโยชน์ดังกล่าวนั้นจะนำซึ่งผลที่ดีหรือกำจัดผลเสียได้อย่างแน่นอน หรืออาจนิยามอัลมะศอ

ลิหัตมฺรสะละฮฺว่าเป็นผลประโยชน์ที่มีความเหมาะสมในการบัญญัติกฎหมายแต่ไม่มีตัวบทที่ให้การยอมรับว่าใช้ได้ 7) อurf คือ สิ่งที่เกิดขึ้นอยู่ในใจของมนุษย์ ซึ่งเป็นที่ยอมรับโดยสัญญาติญาณอันเที่ยงตรงและเป็นที่ยอมรับร่วมกันในหมู่มนุษย์อย่างแพร่หลาย ซึ่งอาจมีในทุกประเทศหรือบางประเทศทั้งคำพูดและการกระทำ และ 8) อิสติฮาบ คือ การยึดเหตุผลด้วยการถือว่ากรณีที่ไม่มีหลักฐานเพื่อยืนยันว่าไม่มีหุกม หรือการยึดเหตุผลที่ว่า หุกมที่ถูกกำหนดด้วยหลักฐานนั้นยังคงมีผลต่อไป³(อิสมาแออาลี, 2552 : 31 - 117)

ชะรีอะฮ์จึงเป็นแนวทางปฏิบัติตามหลักศาสนาอิสลามว่าด้วยการประกอบอิบาตะฮ์ (การประกอบศาสนกิจ) มุอามะลาต (การทำธุรกิจหรือการประกอบอาชีพ) มุนากะหาต (กิจกรรมทางครอบครัว) และญินะยาต (บทลงโทษ) ซึ่งการดำเนินธุรกิจจำเป็นจะต้องเป็นไปตามกฎข้อบังคับ และแนวทางการปฏิบัติภายใต้หลักของการทำธุรกิจ (มุอามะลาต) เป็นส่วนหนึ่งของหลักชะรีอะฮ์ การเงินอิสลามจึงมีลักษณะการทำธุรกรรมที่ไม่ผูกพันกับดอกเบี้ย แต่ใช้หลักการแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกัน ในขณะที่การบริการทางการเงินต่าง ๆ ในระบบกระแสหลักจะใช้อัตราดอกเบี้ยเป็นผลตอบแทนในการหาผลกำไรจากการทำธุรกรรมเป็นหลัก ทั้งนี้สถาบันการเงินอิสลามจึงมีข้อบังคับที่จำเป็นจะต้องปฏิบัติตามหลักชะรีอะฮ์ที่ห้ามมิให้ปฏิบัติธุรกรรมที่ขัดต่อบทบัญญัติอิสลาม ตามรายละเอียดดังนี้

2.1.1 หลักการห้ามริบา

ริบา (ربا) ในทางภาษาหมายถึง “ชียาตะฮ์ (عِبْرَة)” คือ การเพิ่ม การทำให้สูงขึ้น หรือการขยาย (al-Sharbīnī, 1998 : 2/29, Sābiq, 1983 : 3/176 and Antonio, 2014 : 37) ความหมายในทางนิติศาสตร์อิสลาม ริบา หมายถึง การแลกเปลี่ยนทรัพย์สินหนึ่งกับทรัพย์สินอื่นซึ่งในประเภทของริบาไม่สามารถเทียบความเหมือนตามหลักชะรีอะฮ์ในขณะที่ทำสัญญา หรือมีการผิดผ่อนทั้งสองทรัพย์สินดังกล่าว หรือทรัพย์สินหนึ่งทรัพย์สินใดในการทำสัญญาการแลกเปลี่ยน (al-Sharbīnī, 1998 : 2/30) อบู บักร อัลญุศศอศฺ กล่าวว่า “ริบาเป็นที่รู้จักและปฏิบัติกันโดยชาวอาหรับ (สมัยญาฮิลียะฮ์) คือ พวกเขาได้ให้เงินกู้ในรูปดิรฮัม⁴หรือดีนาร์⁵เป็นระยะเวลาหนึ่ง พร้อมกับการเพิ่มขึ้นของจำนวนหนึ่งที่ทำให้คู่ไปตามที่ตกลงกัน” (al-Jaṣṣāṣ, 1992 : 2/189) ริบาเป็นสิ่งที่ต้องห้ามทั้งที่ได้ระบุไว้ในอัลกุรอานและอัลหะดีษ ซึ่งดอกเบี้ยนั้นเป็นการเพิ่มจากทรัพย์สินโดยมีระยะเวลาเข้ามาเกี่ยวข้อง ปัจจุบันริบาเป็นที่รู้จักกันซึ่งเป็นรายได้ที่ธนาคารได้รับจากการให้สินเชื่อตามระยะเวลาที่ได้ตกลงกัน” (Antonio, 2014: 39) บรรดาอุละมาอ์ได้มีความเห็นพ้องกันว่าริบาเป็นสิ่งที่ไม่อนุญาต

³ อัลกุรอาน, อัลสุนนะฮ์, อิงญมาอ์, กียาส อุละมาอ์มีความเห็นที่พ้องกันเป็นแหล่งที่มาของชะรีอะฮ์, และในส่วนของหลักอิสติฮาน, อัลมะศอละฮ์ อัลมุรสะละฮ์, อurf, และอิสติฮาบ อุละมาอ์มีความเห็นที่แตกต่างกันว่าเป็นแหล่งที่มาของชะรีอะฮ์ (อิสมาแออาลี, 2552)

⁴ ดิรฮัม หมายถึง เหรียญเงิน

⁵ ดีนาร์ หมายถึง เหรียญทองคำ

ถึงแม้ว่าจะมีจำนวนน้อยหรือมาก จะเป็นริบาอัลฟูลหรือริบาอัลนะสีอะฮฺ อัลมาวัรดียกกล่าวว่า “ชะรีอะฮฺไม่เคยอนุญาตในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับริบาเลย” (al-Sharbīnī, 1998 : 2/30) และอิมาม อันนะวะวียกกล่าวว่า “ประชาชาติมุสลิมได้มีมติเอกฉันท์ว่าริบาเป็นสิ่งที่ต้องห้ามและเป็นบาปใหญ่ และท่านได้กล่าวอีกว่าริบาเป็นสิ่งที่ต้องห้ามในทุก ๆ ศาสนา” (al-Nawawī, 1996 : 9/291) จากหลักฐาน ดังนี้

อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبَا أَضْعَافًا مُضَاعَفَةً وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴾

(อัล عمران : آية 130)

ความหมาย “โอ้ ผู้ศรัทธาทั้งหลาย ! จงอย่ากินดอกเบี้ยหลายเท่าทบทวีคูณ และพวกเจ้าจงยำเกรงต่ออัลลอฮฺ เพื่อว่าพวกเจ้าจะได้รับความสำเร็จ”

(อัล อิมรอน: อายะฮฺที่ 130)

จากอายะฮฺข้างต้น อัลลอฮฺได้ทรงห้ามผู้ศรัทธามีให้กินดอกเบี้ยอย่างทบทวีคูณ ดังเช่น ที่พวกเขาพูดกันในสมัยญาฮิลียะฮฺ ว่าเมื่อถึงกำหนดจ่ายหนี้คืน มี 2 วิธี คือจ่ายคืนทั้งหมด หรือยังไม่จ่ายหนี้คืน และในกรณีที่ยังไม่จ่ายหนี้คืนก็ต้องขอเลื่อนเวลาออกไป แต่จำนวนหนี้ก็ต้องเพิ่มขึ้น โดยจะเป็นอย่างนั้นในทุก ๆ ปี ซึ่งการที่หนี้สินจำนวนเล็กน้อยก็จะเพิ่มพูนสะสมขึ้นไปเรื่อยจนกลายเป็นหนี้จำนวนมาก อัลลอฮฺทรงใช้ให้ผู้ศรัทธามีความยำเกรงต่อพระองค์ เพื่อจะได้รับความสำเร็จทั้งในโลกนี้และอาคิเราะฮฺ (Ibnu Kathīr, 1999 : 3/117)

อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿ وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ رَبِّا لَيْرَبُّو فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرَبُّو عِنْدَ اللَّهِ وَمَا آتَيْتُمْ مِنْ زَكَاةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُضَعِفُونَ ﴾

(الرอม : آية 39)

ความหมาย “และสิ่งที่พวกเจ้าจ่ายออกไปจากทรัพย์สิน (ดอกเบี้ย) เพื่อให้มันเพิ่มพูนในทรัพย์สินของมนุษย์ มันจะไม่เพิ่มพูนที่อัลลอฮฺและสิ่งที่พวกเจ้าจ่ายไปจากชะกาต โดยพวกเจ้าปรารถนาพระพักตร์ของอัลลอฮฺ คนเหล่านั้นแหละพวกเขาคือผู้ได้รับการตอบแทนอย่างทวีคูณ”

(อัลรอม: อายะฮฺที่ 39)

จากอายะฮ์ข้างต้น อัลซะมัดชะรีย์ กล่าวว่า อัลลอฮ์จะทรงให้ดอกเบ็ญลัดน้อยลงและหมดความจำเริญ และจะทรงให้บรรดาที่เป็นทานเพิ่มพูนขึ้น (al-Zamakhshari, 1986 : 3/481)

ท่านเราะฮ์ลุล رضي الله عنه กล่าวว่า

((الذَّهَبُ بِالذَّهَبِ، وَالْفِضَّةُ بِالْفِضَّةِ، وَالْبُرُّ بِالْبُرِّ، وَالشَّعِيرُ بِالشَّعِيرِ،
وَالتَّمْرُ بِالتَّمْرِ، وَالْمِلْحُ بِالْمِلْحِ، مِثْلًا بِمِثْلٍ، يَدًا بِيَدٍ، فَمَنْ زَادَ، أَوْ
اسْتَزَادَ، فَقَدْ أُرِي، الْآخِذُ وَالْمُعْطِي فِيهِ سَوَاءٌ))

(أخرجه مسلم، د.ت.: 2809)

ความหมาย ทองคำแลกกับทองคำ เงินแลกกับเงิน แป้งแลกกับแป้ง ข้าวบาเลย์แลกกับข้าวบาเลย์ อินทผาลัมแลกกับอินทผาลัม และเกลือแลกกับเกลือ ที่เหมือนกับที่เหมือน และส่งมอบกับส่งมอบ ผู้ใดก็ตามที่เพิ่มหรือรับเพิ่ม ก็ได้เกี่ยวข้องกับดอกเบ็ญ คนที่รับและคนที่ให้นั้นเหมือนกัน(มีบาป)

(บันทึกโดย Muslim, n.d.: 2809)

ดังนั้น ริบาหมายถึงการเอาเพิ่มจากทรัพย์สินของผู้อื่นด้วยวิธีการที่ผิด ในปัจจุบันริบาเป็นรายได้หลักของสถาบันการเงินในระบบทุนนิยม คือ การทำธุรกรรมทางการเงินระหว่างสถาบันการเงิน (ผู้ให้กู้) กับลูกค้า (ผู้กู้) โดยสถาบันการเงินเรียกเก็บดอกเบ็ญจากลูกค้าซึ่งเป็นผู้กู้ ตามหลักกฎหมายอิสลามแล้วไม่อนุญาตให้มีการให้และรับดอกเบ็ญ โดยคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายจะต้องไม่หวังผลตอบแทนหรือผลประโยชน์อื่นใดจากธุรกรรมในลักษณะที่เป็นดอกเบ็ญ

อุละมาอ์ส่วนใหญ่ได้แบ่งริบาออกเป็น 2 ประเภท (Ibn Rushd, 1982 : 2/129 and Sābiq, 1983 : 3/178) ได้แก่ ริบา อัลนะสีอะฮ์ (ربا النسئية) และริบา อัลฟัฎล (ربا الفضل) ตามรายละเอียดดังนี้

2.1.1.1 ริบา อัลนะสีอะฮ์

ริบา อัลนะสีอะฮ์ (ربا النسئية) หมายถึง ดอกเบ็ญที่เพิ่มโดยมีเงื่อนไขว่าเจ้าหนี้จะเก็บจากลูกหนี้เพิ่มตามระยะเวลา (Sābiq, 1983: 3/178) ดอกเบ็ญชนิดนี้สามารถพบได้จากการกู้ยืมเงินซึ่งพบมากในระบบทุนนิยม ริบาชนิดนี้เกิดขึ้นมาจากการซื้อขายหนี้ ในสังคมญาฮิลียะฮ์ เมื่อคน ๆ หนึ่งซื้อสิ่งของบางอย่างด้วยการติดหนี้และไม่สามารถชำระหนี้ในระยะเวลาที่ได้ตกลงกันไว้ เจ้าหนี้นยอมยืดเวลาในการชำระหนี้ออกไปพร้อมกับกำหนดเงื่อนไขให้จ่ายเพิ่มในช่วงเวลาที่ยืดให้หนี้ เนื่องจากริบาชนิดนี้มีการปฏิบัติอย่างกว้างขวางในสมัยญาฮิลียะฮ์ มันจึงถูกเรียกว่า ริบา ญาฮิลียะฮ์ อีกด้วย

ริบา อัลนะสีอะฮ์เป็นริบาที่เกิดขึ้นจากการกู้ยืมและเป็นเงินส่วนที่เพิ่มจากการกู้ยืม ซึ่งผู้กู้จะต้องจ่ายให้แก่ผู้ให้กู้ ถือเป็นเงื่อนไขในการกู้ยืมหรือเนื่องจากการยืดระยะเวลาในการชำระคืน ลักษณะสำคัญที่จะทำให้การกู้ยืมนั้นกลายเป็นริบา คือ 1) ส่วนเพิ่มจากเงินที่กู้ยืม 2) จำนวนที่เพิ่มนั้น จะกำหนดแน่นอนไว้ก่อนแล้ว 3) การกำหนดส่วนเกินนั้นจะมีระยะเวลาเข้ามาเกี่ยวข้อง

ริบาที่เกิดจากการกู้ยืมอัลลอฮ์ ﷻ ได้ทรงห้ามในทุกรูปแบบไม่ว่าจะมากหรือน้อย ผู้ให้กู้มีสิทธิรับคืนเฉพาะจำนวนเงินที่ให้กู้ (เงินต้น) เท่านั้น โดยไม่มีการกำหนดเงื่อนไขต้องเพิ่มระยะเวลาในการชำระเงินคืน

2.1.1.2 ริบา อัลฟัฎล

ริบา อัลฟัฎล (ربا الفضل) หมายถึง การขายเงินด้วยเงินอาหารด้วยอาหารโดยมีการเหลื่อมล้ำกันซึ่งเป็นสิ่งต้องห้าม (Sābiq, 1983 : 3/178) หรือดอกเบี้ยที่เกิดจากการทำธุรกิจการซื้อ ขายหรือการแลกเปลี่ยนสิ่งของชนิดเดียวกันแต่มีการเพิ่มปริมาณให้อีกฝ่ายหนึ่งตามข้อตกลงโดยทั้ง 2 ฝ่ายยังไม่ได้แยกย้ายออกจากสถานที่ตกลงกัน เช่น การซื้อขายทองคำเก่าจำนวน 100 กรัมกับทองคำใหม่ 90 กรัม ในสถานที่เดียวกัน ริบาชนิดนี้เป็นการเพิ่มเติมหรือความแตกต่างในปริมาณหรือการดวง ในการแลกเปลี่ยนสินค้า

อิสลามไม่สนับสนุนธุรกิจการค้าที่กระทำด้วยวิธีการแลกเปลี่ยนสินค้าชนิดเดียวกัน เพราะเป็นไปได้ที่จะเกิดความไม่สมดุลในส่วนของสินค้าที่จะทำการแลกเปลี่ยน ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความไม่ยุติธรรมกับฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ริบาจากการซื้อขายนั้นสามารถหลีกเลี่ยงด้วยการใช้เงินเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนได้

ดังนั้น อิสลามไม่อนุญาตให้การประจักษ์สินเชื่อมีความเกี่ยวข้องกับดอกเบี้ยในทุก รูปแบบ ทั้งริบาอันนะสีอะฮ์และริบาอัลฟัฎล การประกอบธุรกิจสินเชื่อในอิสลามจึงมีความแตกต่างจากระบบทุนนิยม เนื่องจากระบบทุนนิยมมีดอกเบี้ยเป็นปัจจัยหลักในการประกอบธุรกิจสินเชื่อ แต่อิสลามอนุญาตให้ประกอบธุรกิจสินเชื่อที่อยู่บนพื้นฐานของหลักกฎหมายอิสลาม ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบการซื้อขาย การลงทุน หรือการกู้ยืมก็ตาม

2.1.2 หลักการห้ามเฆาะเราะฮ์

เฆาะเราะฮ์ (غر) ในทางภาษาหมายถึง ความไม่แน่นอน ความผันผวน ความคลุมเครือ หรือการลอกหลวง (Elgari, 2003 : 17) ความหมายในทางนิติศาสตร์อิสลาม เฆาะเราะฮ์ หมายถึง การซื้อขายที่ไม่ทราบรายละเอียด หรือเสี่ยงอันตราย และเป็นการซื้อขายที่มีความเสี่ยงต่อการลอกหลวง อิมามอันนะวะวีญ์ กล่าวว่า การห้ามขายแบบลอกหลวงนั้น ถือเป็นพื้นฐานหนึ่งจากบรรดาพื้นฐานของศาสนบัญญัติ (Sābiq, 2549 : 70) อิบน์ ฟาริส กล่าวว่า เฆาะเราะฮ์เป็นการซื้อขายลักษณะที่มีความเสี่ยงที่รู้ว่าการซื้อขายชนิดนี้จะมีผลหรือไม่ เช่น การซื้อขายทาสที่ถูกนายจับไล่ และการซื้อขายนกที่กำลังบินอยู่กลางอากาศ ซึ่งลักษณะเช่นนี้จะนำมาซึ่งความบกพร่องและการ

ซื้อขายดังกล่าวถือว่าไม่สมบูรณ์ (Ibnu Fāris, 1979 : 4/381) อิบน์ อัลอะซีร กล่าวว่า เฆาะเราะรุ เป็นทรัพย์สินที่ส่งผลต่อความไม่แน่นอน และเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจ ดังนั้น เฆาะเราะรุจะส่งผลกระทบต่อผู้ซื้อ ซึ่งเป็นทรัพย์สินที่ไม่เป็นที่รู้จัก (Ibnu al-Athīr, 1969 : 1/527)

เฆาะเราะรุเป็นสิ่งต้องห้ามตามหลักชะรีอะฮ์ในการดำเนินธุรกรรมทางการเงิน ซึ่งมีหลักฐานจากอัลกุรอาน และอัลหะดีษ ดังนี้

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالِكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ ﴾

(النساء : بعض من آية 29)

ความหมาย “ผู้ศรัทธาทั้งหลาย ! จงอย่ากินทรัพย์สินของพวกเขา ในระหว่างพวกเขาโดยมิชอบ”

(อันนิสาอ์: ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ที่ 29)

จากอายะฮ์ข้างต้น อะลี อิบน์ อับดุลอะซฮ์ ได้กล่าวว่า แท้จริงอัลลอฮ์ทรงห้ามพวกเรา มิให้กินทรัพย์สินในระหว่างพวกเราโดยมิชอบ และอาหารนั้น คือ ทรัพย์สินที่ดีที่สุดของพวกเรา ดังนั้นจึงไม่อนุญาตให้แก่คนหนึ่งคนใดในหมู่พวกเราที่จะไปกินอาหาร ณ ที่คนหนึ่งคนใด (Ibnu Kathīr, 1999 : 2/268)

และท่านเราะสูล ﷺ กล่าวว่า

((هَي رَسُوْلُ اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ بَيْعِ الْخِصَاةِ، وَعَنْ بَيْعِ

الغَرَرِ))

(أخرجه مسلم، د.ت.: 1513)

ความหมาย “ท่านเราะสูลได้ห้ามการค้าขายสัตว์ที่กำลังล่า และ การค้าขายที่ไม่มีความแน่นอน”

(บันทึกโดย Muslim, n.d.: 1513)

อิมามอัชชาฟีอีย์ กล่าวว่า “และส่วนหนึ่งของบัยอ อัลเฆาะเราะรุ (بَيْعِ الْغَرَرِ) คือ การซื้อขายปลาที่อยู่ในน้ำ การซื้อขายทาสที่หนีไป (จากเจ้าของ) และการซื้อขายนกที่บินอยู่ในท้องฟ้า และสิ่งที่คล้ายคลึงกันกับการซื้อขายในลักษณะนี้ และความหมายของบัยอ อัลหะศอด (بَيْعِ الْخِصَاةِ) คือ การที่ผู้ขายได้กล่าวแก่ผู้ซื้อว่า หากว่าฉันสามารถล่าสัตว์ให้คุณได้ การซื้อขายระหว่างเราก็คือว่าเป็นสิ่งที่วาญิบ ซึ่งการซื้อขายชนิดนี้เสมือนการซื้อขายแบบ มุนาบาอะฮ์ที่เคยปฏิบัติกันมาในสมัยญาฮิลียะฮ์” (al-Shāfi'īy, 1995 : 233)

บรรดาฟุเกาะฮารี (นักปราชญ์กฎหมายอิสลาม) ได้จำแนกเฉพาะเราะรฺที่ส่งผลกระทบต่อการทำสัญญาทางการเงินออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ เฉาะเราะรฺกะซีร์ (غرر كئير) เฉาะเราะรฺยะซีร์ (غرر يسير) และเฉาะเราะรฺมุตะวะสิฎฺ (غرر متوسط) (สำนักงานส่งเสริมวิชาการ วิจัย และพัฒนาประเทศชาติอารเบีย, 2001) ตามรายละเอียดดังนี้

2.1.2.1 เฉาะเราะรฺกะซีร์

เฉาะเราะรฺกะซีร์ คือ ความคลุมเครือ ความเสี่ยง ความไม่แน่นอน และความผันผวนที่มีมาก ทำให้ไม่สามารถยอมรับและเป็นสิ่งต้องห้าม (หะรอม) ตามบทบัญญัติของกฎหมายอิสลาม (Alwosabi, n.d. : 411) เช่น การซื้อขายที่ไม่ระบุราคา คุณลักษณะของสินค้า และไม่มีภาระระบุจำนวน การซื้อขายที่ผู้ขายไม่ได้ครอบครองสินค้าและไม่มีกำหนดเวลาจัดส่งสินค้า การลงทุนโดยปราศจากข้อมูล เป็นต้น อันจะเป็นสาเหตุให้เกิดความไม่ยุติธรรม

2.1.2.2 เฉาะเราะรฺยะซีร์

เฉาะเราะรฺยะซีร์ คือ ความคลุมเครือ ความเสี่ยง ความไม่แน่นอน และความผันผวนที่มีเพียงเล็กน้อย ซึ่งเป็นความเสี่ยงที่สามารถยอมรับได้ และไม่ได้เป็นสิ่งต้องห้าม (หะรอม) ตามบทบัญญัติของกฎหมายอิสลาม (Alwosabi, n.d. : 411) และมีการชดเชยหรือการปิดความเสี่ยงได้ระดับหนึ่ง เช่น การซื้อขายแบบสะสม ที่มีการส่งมอบสินค้าในอนาคตโดยมีการระบุคุณสมบัติหรือคุณลักษณะชัดเจน เพื่อให้สินค้านั้นเป็นไปตามที่ตกลง จะเห็นได้ว่าความไม่แน่นอนนั้นมีอยู่ แต่มีการกำหนดเงื่อนไข ที่ชัดเจนไว้ เพื่อชดเชยหรือปิดความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้น การลงทุนในธุรกิจโดยมีการจัดทำแผนธุรกิจและระบบงาน และการลงทุนในหุ้นโดยมีการวิเคราะห์พื้นฐานของหุ้นหรือการวิเคราะห์ทางเทคนิค

2.1.2.3 เฉาะเราะรฺมุตะวะสิฎฺ

เฉาะเราะรฺมุตะวะสิฎฺ คือ ความคลุมเครือ ความเสี่ยง ความไม่แน่นอน และความผันผวนที่มีเพียงเล็กน้อย บรรดานักกฎหมายอิสลามส่วนหนึ่งมีความเห็นว่า เฉาะเราะรฺมุตะวะสิฎฺได้ผนวกรวมเข้าด้วยกันกับเฉาะเราะรฺยะซีร์ ซึ่งเป็นที่ยอมรับได้ตามหลักกฎหมายอิสลาม

ดังนั้น การประกอบธุรกิจสินเชื่อในอิสลามจำเป็นจะต้องออกห่างจากความคลุมเครือ ความเสี่ยง ความไม่แน่นอน ความผันผวนในประกอบธุรกรรมทางการเงินเพื่อป้องกันความเสี่ยงที่จะนำไปสู่ความหายนะของธุรกิจ ทั้งนี้ทั้งนั้นถ้าหากธุรกิจที่มีการวางแผนอย่างชัดเจนปราศจากความคลุมเครือหรือการหลอกลวงซึ่งไม่เป็นที่อนุญาตตามหลักกฎหมายอิสลาม และในธุรกิจที่ยังคงมีความเสี่ยงเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ลักษณะดังกล่าวนี้ตามหลักชะรีอะฮ์ยังเป็นที่ยอนุญาตให้การประกอบธุรกิจสินเชื่อได้

2.1.3 ห้ามประกอบธุรกิจที่ศาสนาไม่อนุมัติ

การดำเนินธุรกิจของสถาบันการเงินอิสลามจำเป็นจะต้องปฏิบัติตามหลักกฎหมายอิสลามอย่างเคร่งครัด กล่าวคือไม่เกี่ยวข้องกับดอกเบี้ยและไม่เกี่ยวข้องกับธุรกิจต้องห้ามต่าง ๆ รวมถึงสถาบันการเงินอิสลามจะต้องไม่อำนวยความสะดวกและรับเงินฝากกับธุรกิจที่ต้องห้าม และไม่ซื้อหุ้นหรือลงทุนกับบริษัทที่ประกอบธุรกิจที่ผิดต่อหลักกฎหมายอิสลาม ซึ่งมีกฎกติกาลำดับในระบบการเงิน (สมิธ อีซอ, 2561 : 83) ดังต่อไปนี้

2.1.3.1 ห้ามประกอบธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับบริษัทผลิตเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และเครื่องดื่มมีเมตาต่าง ๆ

2.1.3.2 ห้ามประกอบเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ที่มีความเกี่ยวข้องกับสุกร ผลิตภัณฑ์ที่มีความเกี่ยวข้องกับยาสูบ และผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ที่ศาสนาไม่อนุญาต

2.1.3.3 ห้ามประกอบธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการพนันหรือการเสี่ยงดวง

2.1.3.4 ห้ามประกอบธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสื่อลามก อนาจาร ซึ่งผิดต่อหลักศีลธรรมและก่อให้เกิดอารมณ์ทางเพศ

2.1.3.7 ห้ามประกอบธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการค้าหรือการผลิตอาวุธสงคราม และธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการค้าหรือผลิตยาเสพติด เช่น ฝิ่น กัญชา มอร์ฟิน เป็นต้น

2.1.3.8 ห้ามบริการทางการเงินที่มีความเกี่ยวข้องกับดอกเบี้ยหรือธุรกิจประกันภัยที่อยู่พื้นฐานของความคลุมเครือ (Gharar)

จากธุรกิจที่ได้กล่าวข้างต้นนั้นแสดงให้เห็นว่าสถาบันการเงินอิสลามจำเป็นจะต้องดำเนินงานให้สอดคล้องกับหลักกฎหมายอิสลามอย่างเคร่งครัด และจะต้องหลีกเลี่ยงไม่ลงทุนในธุรกิจต่าง ๆ ที่ผิดต่อหลักกฎหมายอิสลาม เช่น สุรา การพนัน สุกร สุนัข สิ่งลามก อนาจาร สิ่งเสพติด รวมถึงห้ามไม่ให้เกี่ยวข้องกับดอกเบี้ยและเช่าเรอะตามที่ได้กล่าวมาแล้ว

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับสินเชื่อในอิสลาม

2.2.1 ความหมายของสินเชื่อในอิสลาม

ความหมายในทางภาษาศาสตร์ ซึ่งมีความหมาย ดังนี้

สินเชื่อ มาจากภาษาอังกฤษของคำว่า “Credit” มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า “Credo” ซึ่งมีความหมาย “ความเชื่อ” (believe) ดังนั้น คำว่า “Credo” จึงหมายถึง ความเชื่อถือของบุคคลหนึ่งที่มีให้กับอีกบุคคลหนึ่ง (นารฎียา ยนเปี่ยม 2541 : 35)

และสินเชื่อตามหลักภาษาอาหรับสอดคล้องกับคำว่า อือติมาน (إيمان) ซึ่งเป็นคำพหูพจน์ของคำว่า อือติมะนะ (إيمان) หมายถึง ความน่าเชื่อถือ ความซื่อสัตย์สุจริต ความมั่นใจ ความเชื่อมั่น และความศรัทธา ดังนั้น คำว่า อือติมาน จึงหมายถึง การที่ทั้งสองฝ่ายทำสัญญากันอย่างมั่นคงและเชื่อใจกัน (Ibnu Manzur, n.d.: 141 and Mohammed, Ismail and Markom, 2011 : 61)

ความหมายในทางวิชาการ มีผู้ให้ความหมาย ดังนี้

2.2.1.1 นักวิชาการด้านเศรษฐศาสตร์ทั่วไป

นักวิชาการด้านเศรษฐศาสตร์ทั่วไป ได้ให้คำนิยามของคำว่า สินเชื่อ ดังนี้

สินเชื่อ หมายถึง การซื้อขายสินค้าที่เป็นเงินเชื่อโดยผู้ขายจะให้ความเชื่อหรือความไว้วางใจแก่ผู้ซื้อ โดยนำสินค้าไปใช้ก่อนแล้วจ่ายแบบผ่อนชำระทีหลัง เนื่องจากสินค้านั้นมีราคาแพงเกินไปเกินความสามารถของผู้ซื้อโดยผู้ซื้อไม่สามารถชำระค่าสินค้าได้ในขณะนั้น แต่จะทำการชำระเงินค่าสินค้าในอนาคต (ไพรัช วัชรพันธุ์, 2533 : 2)

สินเชื่อ หมายถึง การที่ผู้ขายยินยอมมอบสินค้าให้แก่ผู้ซื้อ และกำหนดสัญญาว่าจะมีการจ่ายเงินตามกำหนดเวลาและเงื่อนไขที่ได้ตกลงกัน (เฉลิมขวัญ คุรุฑบุญยงค์, 2556 : 316)

สินเชื่อ หมายถึง ความเชื่อใจหรือความไว้วางใจที่เจ้าหนี้มีต่อลูกหนี้ของตน ซึ่งบ่งชี้ได้ว่าในสังคมนั้น ๆ จะต้องมีระบบคุณธรรมหรือมีศีลธรรมในการยึดเหนี่ยวให้ต้องมีความซื่อสัตย์และไม่เอาเปรียบกัน (กฤษฎา สังขมณี, 2549 : 2)

สินเชื่อ หมายถึง ความเชื่อใจที่ผู้ขายมีต่อผู้ซื้อ และยอมมอบสินค้าให้แก่ผู้ซื้อไปก่อน โดยไม่ต้องชำระเงิน แต่สัญญาการชำระค่าสินค้าจะเกิดขึ้นในอนาคตตามที่ทั้งสองฝ่ายได้ตกลงกัน ซึ่งก่อให้เกิดภาวะความเป็นลูกหนี้และเจ้าหนี้ (ดารณี พุทธิวิบูลย์, 2543 : 2)

สินเชื่อ หมายถึง สินเชื่อที่ให้แก่บุคคลธรรมดาโดยการให้กู้ยืมเงิน การให้บริการบัตรเครดิต การให้เช่าซื้อ การให้เช่าแบบลิสซิ่ง และสินเชื่อในรูปแบบอื่นที่มีลักษณะทำนองเดียวกัน (พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558)

2.2.1.2 นักวิชาการด้านเศรษฐศาสตร์อิสลาม

นักวิชาการด้านเศรษฐศาสตร์อิสลาม ได้ให้คำนิยามของคำว่า สินเชื่อ ดังนี้

สินเชื่อ หมายถึง การยินยอมหรือความเชื่อมั่นที่จะให้เงินกู้ ซึ่งเป็นความเชื่อมั่นของธนาคาร (ผู้ให้กู้) ที่มีต่อบุคคลหนึ่ง (ผู้กู้หรือลูกค้า) ก่อนการตัดสินใจให้เงินกู้แก่บุคคลนั้น (Elgari, 2003 : 2)

สินเชื่อ หมายถึง เป็นข้อผูกมัดระหว่างบุคคลสองฝ่าย กล่าวคือ ผู้ให้กู้และผู้กู้ ซึ่งนี้เป็นแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์สมัยใหม่ ที่ได้กำหนดขึ้นเพื่อให้เจ้าหน้าที่ยินยอมอนุมัติเงินกู้แก่ลูกหนี้ โดยมีการกำหนดการชำระเงินคืนตามสัญญาที่ทั้งสองฝ่ายตกลงกัน (al-Fakhrī, 2009 : 1)

สินเชื่อ หมายถึง การซื้อขายสินทรัพย์โดยมีระยะเวลาการผ่อนชำระเงินเป็นงวด ๆ ในราคาที่แตกต่างกันจากการซื้อสินทรัพย์ด้วยเงินสด (Sarwat, 2009 : 190)

สินเชื่อ หมายถึง การแลกเปลี่ยนสินทรัพย์ด้วยการชำระค่าสินทรัพย์ด้วยวิธีการจ่ายแบบผ่อนชำระ (al-Subaily, n.d. : 59)

สินเชื่อ หมายถึง การที่เจ้าหน้าที่ยินยอมที่จะผลัดเวลาออกไปเป็นงวด ๆ ให้แก่ลูกหนี้เพื่อการชำระหนี้ (Mohammed, Ismail and Markom, 2011 : 63)

สินเชื่อ หมายถึง การซื้อขายที่ถูกส่งมอบสินค้าไว้ล่วงหน้า ในขณะที่การชำระจะเกิดขึ้นในอนาคต ตามระยะเวลาที่ได้ตกลงกัน (Imam Mustofa, 2016 : 49)

สินเชื่อ หมายถึง การแลกเปลี่ยนสินค้าที่มีมูลค่าหรือเงินในช่วงเวลาปัจจุบัน ด้วยการทำสัญญาการชำระค่าสินค้านั้นจะเกิดขึ้นในอนาคต (al-Zuhalyī, 2004 : 4)

จากคำนิยามข้างต้นสามารถสรุปความหมายของสินเชื่อในอิสลาม ดังนี้

สินเชื่อ หมายถึง สัญญาการซื้อขาย คือ การที่ผู้ขาย (เจ้าหน้าที่) ขายสินค้าและบริการให้แก่ผู้ซื้อ (ลูกหนี้) ด้วยราคาต้นทุนบวกด้วยกำไร และผู้ซื้อ (ลูกหนี้) จะชำระคืนค่าสินค้าและบริการด้วยวิธีการผ่อนชำระเป็นงวด ๆ ภายในระยะเวลาที่ทั้งสองฝ่ายได้ตกลงกัน

สินเชื่อ หมายถึง สัญญาการกู้ยืม คือ สัญญาการกู้ยืมแบบกอรฎ อัลหะสัน การที่เจ้าหน้าที่ยินยอมให้เงินกู้แก่ลูกหนี้ โดยมีคำมั่นสัญญาว่าจะได้รับคืนเงินกู้ในอนาคต การชำระเงินกู้นั้นลูกหนี้จะชำระจำนวนเท่ากับจำนวนที่กู้ หรือเจ้าหน้าที่จะไม่เรียกเก็บดอกเบี้ยหรือจะไม่เพิ่มจำนวนจากที่ลูกหนี้กู้หรือการชำระล่าช้ากว่ากำหนด

ดังนั้น สามารถสรุปความหมายของสินเชื่อในอิสลาม หมายถึง การที่บุคคลหนึ่งยินยอมให้อีกบุคคลติดหนี้ ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบการซื้อขาย การร่วมลงทุน หรือการให้กู้ยืมเนื่องจากเกิดความเชื่อมั่นเชื่อใจกันระหว่างทั้งสองฝ่าย

2.2.2 การบริหารสินเชื่อ

การบริหาร หมายถึง กรอบแนวความคิด ความรู้และการกำหนดแนวทางในการจัดองค์การรวมทั้งเพื่อการบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ Bartol and Martin ได้กล่าวว่า การจัดการหรือการบริหารเป็นกระบวนการในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ โดยทำหน้าที่หลัก 4 ประการ คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การนำ (Leading) และการควบคุม (Controlling) (ฐาปนา ฉิมไพศาล, 2559 : 3 - 4)

การบริหารสินเชื่อ หมายถึง กระบวนการที่ทำให้บุคคลสองคนที่มีความประสงค์ที่จะส่งมอบสินค้าและบริการก่อนการชำระ โดยการชำระอยู่ภายใต้เงื่อนไขของสัญญาที่ทั้งสองฝ่ายได้ตกลงกัน ผู้ให้สินเชื่อจะมีสถานะเป็นเจ้าหนี้และผู้ขอสินเชื่อจะมีสถานะเป็นลูกหนี้ การปล่อยสินเชื่อของเจ้าหนี้จึงมีความเสี่ยงเพราะไม่สามารถรู้ได้ว่าผู้ที่ขอสินเชื่อไปนั้นจะชำระหนี้คืนหรือไม่ ฉะนั้นเจ้าหนี้จึงจำเป็นต้องมีการบริหารจัดการสินเชื่อที่รัดกุมเป็นขั้นตอน ซึ่งแต่ละขั้นตอนจะต้องมีการจัดลำดับความสำคัญและสามารถยืดหยุ่นได้มีการป้องกันความเสี่ยงโดยการใช้บุคคลหรือสินทรัพย์ค้ำประกัน การเรียกเก็บค่าดำเนินงานต่าง ๆ รวมถึงการคิดอัตราค่าไ้ โดยการบริหารสินเชื่อจะต้องอาศัยบุคลากรและทรัพยากรขององค์กรในการดำเนินงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสพผลสำเร็จสูงสุด (วีณา อายุเคน, 2559 : 10) การบริหารสินเชื่อที่สำคัญ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ การพิจารณาค่าขอสินเชื่อ การอนุมัติสินเชื่อ และการติดตามและเร่งรัดหนี้ (สำนักงานสหกรณ์จังหวัดสมุทรสาคร, 2559) ตามรายละเอียดต่อไปนี้

2.2.2.1 การพิจารณาค่าขอสินเชื่อ ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน

ก. การรับคำขอสินเชื่อ เป็นการรับคำขอสินเชื่อ แผนความต้องการสินเชื่อของลูกค้า โดยลูกค้าจะต้องแจ้งความประสงค์พร้อมหลักฐานต่าง ๆ เช่น หนังสือคำขอสินเชื่อ สำเนาบัตรประชาชน สำเนาทะเบียนบ้าน หลักประกัน เป็นต้น และสัมภาษณ์

ข. การพิจารณาค่าขอสินเชื่อ เพื่อตรวจสอบและสอบสวนข้อมูลรายละเอียดตามแผนความต้องการสินเชื่อ และหลักฐานการขอสินเชื่อ ให้เป็นไปตามระเบียบว่าด้วยการให้สินเชื่อของสหกรณ์ ดังนี้

- (1) วัตถุประสงค์การขอสินเชื่อระยะสั้น ระยะปานกลาง หรือระยะยาว
- (2) รายละเอียด และเกี่ยวกับแผนงานการลงทุนตรวจสอบแผนการลงทุน และคำนวณราคาประเมินของส่วนเพื่อขาย
- (3) จำนวนเงินที่ขอสินเชื่อ
- (4) วงจรการชำระคืน
- (5) ประวัติการการชำระหนี้

(6) ประมาณการค่าใช้จ่ายตามแผนการลงทุน และประมาณการผลผลิตที่จะได้ตามแผนการลงทุนส่วนเพื่อการขายและประเมินรายได้

(7) หลักประกัน

(8) ลงทะเบียนรับคำขอสินเชื่อ จัดทำทะเบียนรับคำขอสินเชื่อ

(9) สรุป รวบรวม คำขอสินเชื่อประเภทต่าง ๆ พร้อมรายละเอียด

นำเสนอผู้จัดการคณะกรรมการสินเชื่อ และคณะกรรมการดำเนินการตามลำดับ

2.2.2.2 การอนุมัติสินเชื่อ

การอนุมัติเพื่อให้มั่นใจว่าคำขอสินเชื่อของสมาชิกทุกรายได้ผ่านการพิจารณาอย่างถูกต้องตามข้อบังคับ ระเบียบคำสั่งต่าง ๆ ได้แก่ 1) โดยที่ประชุมคณะกรรมการพิจารณาสินเชื่อ 2) โดยที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการ และรายงานการประชุมควรระบุรายละเอียดของสมาชิกที่ได้รับการอนุมัติ และไม่ได้รับการอนุมัติพร้อมเหตุผล 3) คณะกรรมการผู้มีอำนาจลงนามอนุมัติสินเชื่อ 4) (บันทึก) ลงทะเบียนรับคำขอสินเชื่อ ซึ่งการอนุมัติสินเชื่อมีกระบวนการปฏิบัติ ดังนี้

ก. ช่วงระหว่างการอนุมัติสินเชื่อ

ช่วงระหว่างการอนุมัติสินเชื่อของสถาบันการเงินจะต้องคำนึงถึงการบริหารความเสี่ยงในการให้สินเชื่อ ซึ่งมีหลักเกณฑ์ในการวิเคราะห์การให้สินเชื่อ ตามหลักการ 7 ประการ (7C of Credit) คือ 1. อุปนิสัย (Character) 2. ความสามารถในการหารายได้ (Capacity) 3. เงินทุน (Capital) 4. หลักประกัน (Collateral) 5. สถานการณ์ต่าง ๆ (Condition) 6. การควบคุม (Control) และ 7.สามัญสำนึก (Common Sense) (Keong, 2012 : 82) ดังนี้

(1) อุปนิสัย หมายถึง ความตั้งใจจริงของลูกหนี้ที่จะชำระเงินคืนซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องศึกษาที่ดีเพราะประเมินยากขึ้น อยู่กับการหาข้อมูลจากลูกหนี้ และประสบการณ์ของผู้พิจารณาสินเชื่อ ในการพิจารณาจำเป็นจะต้องดูทั้งส่วนที่สำคัญประกอบกับ Element เช่น ความซื่อสัตย์ ความจริง ความยุติธรรม ความรับผิดชอบ ความพอควร ความไว้วางใจ และหลักฐานแสดง Evidences เช่น ผู้พิจารณาต้องใช้ประวัติการชำระหนี้ ประวัติการกู้เงิน ภูมิสำเนา ที่อยู่อาศัย และลักษณะความเสี่ยงของงานที่ทำ อายุ สถานภาพการสมรส การศึกษา เป็นต้น

(2) ความสามารถในการหารายได้ หมายถึง ความสามารถในการหารายได้ ถึงแม้จะมีความซื่อสัตย์ แต่หากไม่มีความสามารถในการชำระหนี้ได้ โดยไม่มีเหตุผลที่เหมาะสมถือว่าเป็นความเสี่ยงอย่างมากในการพิจารณาสินเชื่อ ความสามารถในการชำระหนี้มองได้จากการที่ผู้ชำระหนี้ได้ชำระหนี้ทั้งเงินต้นและกำไรที่สถาบันกำหนด โดยปกติเงินที่นำมาชำระควรเป็นเงินสุทธิตามจากค่าจ้างและรายได้ต่อเดือน คือจะต้องมีเงินเหลือจากรายรับสุทธิหลังจากหักค่าใช้จ่ายแล้วเพียงพอต่อการชำระหนี้คืนให้กับสถาบันการเงินได้

(3) เงินทุน หมายถึง การพิจารณาทรัพย์สินที่เป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ขอสินเชื่อ โดยผู้ขอสินเชื่อนำมาใช้เป็นหลักประกันและในการวัดความเสี่ยงกับเงินทุนสามารถวัดได้จากความเข้มแข็งทางการเงิน โดยการคำนวณนั้นพิจารณาจากส่วนที่เป็นรายได้หลักที่ได้รับและเงินทุนจากแหล่งอื่นที่หามาได้

(4) หลักประกัน หมายถึง การพิจารณาหลักประกันซึ่งอาจเป็นส่วนหนึ่งของเงินทุนนำมามีหลักประกันสินเชื่อซึ่งทรัพย์สินที่นำมานั้นต้องนำมาจำหน่ายหรือจำนอง

(5) สถานการณ์ต่าง ๆ หมายถึง สภาพการณ์ทั่วไปซึ่งพิจารณาถึงสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจของผู้ขอสินเชื่อ กล่าวคือ ถ้าเศรษฐกิจดีจะส่งผลให้ผลประกอบการเติบโตในทิศทางเดียวกัน แต่ในทางตรงกันข้ามถ้าเศรษฐกิจในขณะนั้นมีการชะลอตัว หรือซบเซาซึ่งส่งผลทำให้การลงทุนลดลง นอกจากนั้นจะต้องพิจารณาในเรื่องอื่น ๆ ที่เป็นปัจจัยส่งผลกระทบต่อ เช่น อัตราดอกเบี้ยภาวะเงินเฟ้อ อัตราภาษี นโยบายทางการเมือง เป็นต้น

(6) การควบคุม หมายถึง การควบคุมเกี่ยวกับการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพของระบบข้อมูลของผู้ที่ขอวงเงินสินเชื่อโดยอาจเป็นการจัดเก็บข้อมูลในระบบบัญชีของผู้ขอสินเชื่อเป็นรายบุคคล และเป็นหน่วยงานเพื่อความสะดวกในการติดตามถ้าเกิดมีปัญหากการชำระเงินสินเชื่อ

(7) สำคัญสำนึก หมายถึง ความสำนึกคิดและความรับผิดชอบของผู้ขอสินเชื่อ เป็นความตั้งใจจริงหรือความรับผิดชอบของผู้ขอสินเชื่อ ไม่ว่าจะมีความรับผิดชอบในการดำเนินธุรกิจ และความรับผิดชอบในหน้าที่การงาน ตลอดจนความสำนึกคิดหรือความตั้งใจที่ชำระหนี้คืนให้แก่สถาบันการเงิน

ข. ช่วงหลังจากการอนุมัติสินเชื่อ

เมื่อมีการอนุมัติสินเชื่อแล้วให้มีการสัญญากันระหว่างสถาบันการเงินและลูกค้า และมีการลงนามในเอกสารอย่างถูกต้องและครบถ้วน และการทำหนังสือสัญญาสินเชื่อที่มีได้ทำก่อนการได้รับอนุมัติ จึงควรมีการปฏิบัติ ดังนี้

- (1) แจ้งไปยังลูกค้าว่าได้รับอนุมัติหรือไม่ และนัดลูกค้าทำสัญญา
- (2) ลูกค้าลงนามในหนังสือสัญญาการสินเชื่อ
- (3) ลูกค้าลงนามในเอกสารสัญญา สถาบันการเงินจะเป็นผู้ซื้อวัสดุสินค้าและบริการที่ลูกค้าต้องการ และขายให้ลูกค้าในราคาต้นทุนบวกด้วยกำไร
- (4) จัดเก็บเงินค่าหุ้นตามอัตราที่กำหนดในระเบียบ
- (5) ลงทะเบียนบัญชีย่อยลูกหนี้ระยะสั้น (การ์ดลูกหนี้รายตัว) สมุดคู่บัญชีเงินกู้

(6) บันทึกบัญชีลูกหนี้ เจ้าหน้าที่บัญชีบันทึกการตั้งบัญชีลูกหนี้ (แยกประเภท และลูกหนี้รายตัว)

หลังจากที่ลูกค้าได้ทำสัญญาและรับวัสดุ สินค้าและบริการไปแล้ว สถาบันการเงินจะต้องไปตรวจสอบว่าลูกค้าได้ปฏิบัติตามวัตถุประสงค์การขอสินเชื่อหรือไม่ ในกรณีที่ปรากฏว่า ลูกค้าได้ปฏิบัติผิดวัตถุประสงค์ ซึ่งคณะกรรมการดำเนินการพิจารณาควรปฏิบัติตามกฎระเบียบว่าการให้สินเชื่อของสถาบันการเงินอย่างเด็ดขาด

2.2.2.3 การติดตามและเร่งรัดหนี้

จากการออกพระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. 2558 ประกาศลงในราชกิจจานุเบกษา วันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2558 โดยให้สถาบันการเงินหรือผู้ติดตามและเร่งรัดหนี้ปฏิบัติ ดังนี้

ก. “กำหนดให้ผู้ประกอบธุรกิจทวงถามหนี้จะต้องจดทะเบียนการประกอบธุรกิจต่อนายทะเบียนตามที่กฎกระทรวงกำหนด หากผู้ประกอบธุรกิจทวงถามหนี้เป็นนายความหรือสำนักงานนายความให้คณะกรรมการสภาพนายความทำหน้าที่นายทะเบียนรับจดทะเบียน”

ข. “ห้ามทวงถามหนี้กับบุคคลอื่น เว้นแต่เป็นบุคคลที่ลูกหนี้ได้ระบุไว้ รวมทั้งกำหนดวิธีติดต่อสอบถามข้อมูลลูกหนี้จากบุคคลอื่น”

ค. “เวลาในการติดต่อ การติดต่อโดยบุคคล โทรศัพท์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ หรือสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศประเภทอื่น ในวันวันจันทร์ - ศุกร์ให้ติดต่อได้ตั้งแต่เวลา เวลา 08.00 - 20.00 น. และวันหยุดราชการ เวลา 08.00 - 18.00 น. หากไม่สามารถติดต่อได้ตามวันเวลาดังกล่าวสามารถติดต่อเวลาอื่นตามเงื่อนไขที่คณะกรรมการกำหนด”

ง. “กำหนดข้อปฏิบัติในการทวงถามหนี้ตามที่กฎหมายนี้กำหนด เช่น สถานที่ติดต่อ เวลาในการติดต่อ จำนวนครั้งที่ติดต่อให้ผู้ทวงถามหนี้แจ้งชื่อตัวและชื่อสกุล หรือชื่อหน่วยงานของตนและของเจ้าหน้าที่ จำนวนหนี้ และ หลักฐานการมอบอำนาจ (ถ้ามี)”

จ. ห้ามผู้ทวงถามหนี้กระทำการทวงถามหนี้ในลักษณะ ดังต่อไปนี้

(1) “การข่มขู่ การใช้ความรุนแรง หรือการกระทำอื่นใดที่ทำให้เกิดความเสียหายแก่ร่างกายชื่อเสียง หรือทรัพย์สินของลูกหนี้หรือผู้อื่น”

(2) “การใช้วาจาหรือภาษาที่เป็นการดูหมิ่นลูกหนี้หรือผู้อื่น”

(3) “การแจ้งหรือเปิดเผยเกี่ยวกับความเป็นหนี้ของลูกหนี้ให้แก่ผู้อื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับการทวงถามหนี้เว้นแต่เป็นกรณี”

(4) “การติดต่อลูกหนี้โดยไปรษณียบัตร เอกสารเปิดผนึก โทรสาร หรือสิ่งอื่นใดที่สื่อให้ทราบว่าเป็นการทวงถามหนี้อย่างชัดเจน เว้นแต่กรณีการบอกกล่าวบังคับจำนองด้วยวิธีการประกาศหนังสือพิมพ์ซึ่งเจ้าหน้าที่ไม่สามารถติดต่อลูกหนี้โดยวิธีการอื่น หรือกรณีอื่นใดตามที่คณะกรรมการประกาศกำหนด”

(5) “การใช้ข้อความ เครื่องหมาย สัญลักษณ์ หรือชื่อทางธุรกิจของผู้ทวงถามหนี้บนซองจดหมายในการติดต่อลูกหนี้ที่ทำให้เข้าใจได้ว่าเป็นการติดต่อเพื่อการทวงถามหนี้ เว้นแต่ชื่อทางธุรกิจของผู้ทวงถามหนี้ไม่ได้สื่อให้ทราบได้ว่าเป็นผู้ประกอบธุรกิจทวงถามหนี้”

(6) “การทวงถามหนี้ที่ไม่เหมาะสมในลักษณะอื่นตามที่คณะกรรมการประกาศกำหนด”

ฉ. “ห้ามผู้ทวงถามหนี้กระทำการทวงถามหนี้ในลักษณะที่เป็นเท็จ หรือทำให้เกิดความเข้าใจผิด เช่น แสดงหรือการใช้ข้อความ เครื่องหมาย สัญลักษณ์ หรือเครื่องแบบที่ทำให้เข้าใจว่าเป็นการกระทำของศาล เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือหน่วยงานของรัฐ หรือนายความ สำนักงานนายความ หรือสำนักงานกฎหมาย เป็นต้น”

ช. “ห้ามทวงถามหนี้ในลักษณะที่ไม่เป็นธรรม เช่น เรียกเก็บค่าธรรมเนียม หรือค่าใช้จ่ายใดๆ เกินกว่าอัตราที่คณะกรรมการประกาศกำหนด เสนอหรือจูงใจให้ลูกหนี้ออกเช็คทั้งที่รู้ว่าลูกหนี้อยู่ในฐานะที่ไม่สามารถชำระหนี้ได้”

ซ. “ห้ามเจ้าหน้าที่ของรัฐประกอบธุรกิจทวงถามหนี้ ทวงถามหนี้หรือสนับสนุนการทวงถามหนี้ ซึ่งไม่ใช่หนี้ของตน หรือของสามี หรือภรรยา หรือบุพการี หรือผู้สืบสันดาน เว้นแต่มีอำนาจทวงหนี้ได้ตามกฎหมาย”

ฅ. “ให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่งเรียกว่า (คณะกรรมการกำกับการทวงถามหนี้) มีอำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแลการทวงถามหนี้ของผู้ทวงถามหนี้”

ฉ. “การฝ่าฝืนคำสั่งของคณะกรรมการกำกับการทวงถามหนี้ ที่ออกคำสั่งตามกฎหมายหมายนี้ อาจถูกลงโทษปรับทางปกครองและถูกเพิกถอนการจดทะเบียนเป็นผู้ประกอบธุรกิจทวงถามหนี้ และการฝ่าฝืนต่อกฎหมายนี้ อาจต้องรับผิดทางอาญา ซึ่งมีทั้งโทษจำคุกและปรับ”

ในส่วนของสำนักงานสหกรณ์จังหวัดร้อยเอ็ด (2553) ได้กล่าวถึงวิธีการติดตามและเร่งรัดหนี้ของสหกรณ์ มีดังนี้

ก. กำหนดขั้นตอนในการติดตามหนี้จากสมาชิกแต่ละรายตามความเหมาะสม

ข. จัดประชุมกลุ่มสมาชิกทุกกลุ่มเพื่อประชาสัมพันธ์ข่าวสารของสหกรณ์ ให้สมาชิกทราบความเคลื่อนไหวทุกระยะ

ค. แจ้งเตือนสมาชิกที่มีหนี้ค้างชำระทุกระยะและติดตามทวงถามอย่างสม่ำเสมอ

ง. กำหนดระเบียบหรือมติที่ประชุมที่เกี่ยวข้องกับสมาชิกและแจ้งให้สมาชิกทราบความเคลื่อนไหวตลอดระยะเวลา

จ. จัดทำโครงการที่เป็นประโยชน์กับสมาชิกเพื่อให้เข้าร่วมโครงการและจะได้รับสิทธิพิเศษเพิ่มเติมเพื่อเป็นการจูงใจและให้สมาชิกมีรายได้เพียงพอต่อการชำระหนี้

ฉ. ให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการกำหนดมาตรการในการติดตามเร่งรัดหนี้กันเองในหมู่สมาชิกภายในกลุ่มที่สังกัด

ช. แจ้างความเคลื่อนไหวจากการประชุมคณะกรรมการดำเนินการให้สมาชิกทราบ เพื่อติดตามผลการดำเนินงานทุกครั้ง รวมทั้งหาแนวทางในการป้องกันและแก้ไขกรณีที้อาจเกิดปัญหา และแจ้งให้สมาชิกได้ทราบผลการประชุมด้วย

ซ. ขอรับการสนับสนุนและเชื่อมโยงธุรกิจสินเชื่อ การฝากเงิน กับสหกรณ์อื่น เพื่อใช้เป็นทุนหมุนเวียนในการดำเนินธุรกิจ

2.2.3 แนวทางการบริหารความเสี่ยงด้านสินเชื่อ

ปิยะมาศ ม่วงเปลียน (2558 : 157 – 158) กล่าวว่า หลักการบริหารความเสี่ยงที่มาใช้ในการบริหารสินเชื่อตามที่ธนาคารแห่งประเทศไทยได้กำหนดเกณฑ์การกำกับดูแลนโยบายคุณภาพด้านสินเชื่อ ดังนี้

2.2.3.1 การกำหนดนโยบายการให้สินเชื่อและหลักประกัน โดยสถาบันการเงินจะต้องมีการกำหนดนโยบาย ระเบียบ หลักเกณฑ์การให้สินเชื่อ การลงทุน การก่อภาระผูกพัน และต้องมีการทบทวนนโยบายอย่างสม่ำเสมอ โดยครอบคลุมถึงการมอบหมายอำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ให้ชัดเจน รวมถึงกระบวนการในการบริหารความเสี่ยงทางด้านสินเชื่อ

2.2.3.2 การวิเคราะห์การให้สินเชื่อ วิธีการพิจารณาความเสี่ยงของการให้สินเชื่อของสถาบันการเงินแต่ละแห่งมีความแตกต่างกัน แต่ทุกสถาบันการเงินมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์หลักเหมือนกัน คือ ต้องการให้ผู้ขอสินเชื่อสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ และสามารถชำระหนี้ได้ตามระยะเวลาที่กำหนด โดยทั่วไปการวิเคราะห์สินเชื่อจะพิจารณาตามหลัก 5 C's, 6 C's หรือ 7 C's การวิเคราะห์สินเชื่อ

2.2.3.3 การจัดชั้นลูกหนี้และการกันเงินสำรองเพื่อรองรับความเสียหาย โดยธนาคารแห่งประเทศไทย กำหนดให้มีการจัดชั้นลูกหนี้ ได้แก่ สินทรัพย์จัดชั้นสูญ สินทรัพย์จัดชั้นสงสัยจะสูญ สินทรัพย์จัดชั้นสงสัย สินทรัพย์จัดชั้นต่ำกว่ามาตรฐาน สินทรัพย์จัดชั้นกล่าวถึงเป็นพิเศษ และสินทรัพย์จัดชั้นปกติ

2.2.3.4 การประเมินมูลค่าหลักประกัน เป็นหลักเกณฑ์การประเมินมูลค่าหลักประกันที่ใช้ในการคำนวณการกันเงินสำรองเพื่อให้มูลค่าหลักประกันสามารถสะท้อนถึงราคาตลาดหรือราคายุติธรรมอย่างแท้จริง

2.2.3.5 การสอบทานสินเชื่อ โดยสถาบันการเงินที่เป็นธนาคารพาณิชย์ต้องสอบทานลูกหนี้ปกติ และลูกหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ทุกรายอย่างน้อยปีละครั้ง ยกเว้น ธนาคารพาณิชย์ที่ได้รับการจัดการระดับความเสี่ยงด้านสินเชื่อจากการตรวจสอบของธนาคารแห่งประเทศไทย

2.2.3.6 การปรับโครงสร้างหนี้ สถาบันการเงินต้องจัดทำนโยบายในการปรับโครงสร้างหนี้ และนโยบายจะต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการของสถาบันการเงิน รวมทั้งควรให้มีการติดตามลูกหนี้อย่างสม่ำเสมอ มีการวิเคราะห์ความสามารถในการชำระหนี้ ตลอดจนการจัดทำเอกสารประกอบการพิจารณา กำหนดแนวทางการปรับปรุงโครงสร้างหนี้ให้แก่ลูกหนี้ และจัดทำสัญญาปรับโครงสร้างหนี้

2.2.4 บทบัญญัติอิสลามเกี่ยวกับสินเชื่อ

บรรดานักปราชญ์กฎหมายอิสลามมีความเห็นพ้องกันว่าสินเชื่อเป็นที่อนุมัติ แต่มีบางทัศนะที่มีความเห็นที่แตกต่างกันในเรื่องนี้ ดังนี้

ทัศนะแรกเป็นทัศนะเกี่ยวกับสินเชื่อเป็นที่อนุมัติ ซึ่งเป็นทัศนะของอุละมาอ์ส่วนใหญ่ ได้แก่ มัชฮับหะนะฟี ยะมาลีกี ซาฟีอี และหัมบะลี (al-Zuhaili, 2002 : 320)

ทัศนะที่สองเป็นทัศนะเกี่ยวกับสินเชื่อไม่เป็นที่อนุมัติ ซึ่งเป็นทัศนะของอุละมาอ์บางท่านเท่านั้น ได้แก่ บางท่านในมัซฮับมาลีกี โดยให้เหตุผลว่า กลัวจะทำให้การกระทำดังกล่าวเข้าข่ายริบาซึ่งเป็นสิ่งต้องห้าม (Abu Faris, 2009 : 28) และยังมีอุละมาอ์ร่วมสมัยบางท่าน เช่น เชคมุฮัมมัด นาสิรุดดีน อัลอัลบานี และเชคสลิม อัลฮิลาลีย์ ที่มีทัศนะว่าสินเชื่อไม่เป็นที่อนุมัติ

ขณะเดียวกันท่านอิบนุตัยมียะฮ์มีทัศนะว่าสินเชื่อเป็นที่อนุมัติ (Ibnu Taimiyyah, 2004 : 29/501) นอกจากนี้ยังมีความเห็นของนักปราชญ์กฎหมายอิสลามร่วมสมัยที่เห็นพ้องกันว่าสินเชื่อเป็นที่อนุมัติ ดังนี้

ชัยคฺ อับดุลอะซีซ บินบาช และคณะ กล่าวว่า การที่บุคคลหนึ่ง (ผู้ซื้อ) ซื้อสินค้าจากอีกบุคคลหนึ่ง (ผู้ขาย) โดยการจ่ายเงินแบบผ่อนชำระ การซื้อขายในลักษณะนี้จะทำให้ราคาสินค้านั้นแพงหรือสูงกว่าการซื้อด้วยเงินสด ซึ่งลักษณะเช่นนี้ไม่ใช่ริบา (ดอกเบี้ย) และถือว่าเป็นที่อนุญาตตามหลักชะรีอะฮ์ แต่ผู้ซื้อและผู้ขายนั้นจะต้องมีการระมัดระวังการซื้ออย่างถูกต้อง (ad-Duwaisy, 2009 : 159 - 160)

ยูสุฟ อัลเกาะเราะฮ์อูวีย์ กล่าวว่า บรรดาอุละมาอ์ส่วนใหญ่มีความเห็นพ้องกันว่า การซื้อขายแบบสินเชื่อเป็นที่ยอมรับเพราะการอาศัยหลักฐานตามหลักชะรีอะฮ์แล้วเป็นที่อนุญาต และยังไม่มีกรณีพบหลักฐานที่แน่ชัดว่าเป็นสิ่งที่ถูกห้าม และไม่มีลักษณะคล้ายคลึงกับดอกเบี้ยเมื่อนำไปเปรียบเทียบกันในแง่ใดก็ตาม และท่านได้กล่าวถึงทัศนะของอิมามอัชเชกาอานีย์ว่า นักปราชญ์กฎหมายอิสลามผู้ตามแนวทางมัซฮับอัชชะฟีอี และหะนาฟี, ชัยคฺ บิน อาลี, มุฮัยยิด บิลละฮ์ และอุละมาอ์ส่วนใหญ่เมื่อพิจารณาตามหลักฐานทางกฎหมายอิสลามแล้วถือว่าเป็นที่อนุญาต (Sarwat, 2009 : 190)

มติเอกฉันท์ของมัจญลิสมุอญัม อัลฟิกฮ อัลอิสลามีย์ (สภานิติศาสตร์อิสลาม) เกี่ยวกับการซื้อขายโดยการผ่อนชำระ ซึ่งมีขึ้นในการสัมมนาครั้งที่ 6 ณ กรุงญิดดะฮฺ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ระหว่างวันที่ 14 – 20 มีนาคม ค.ศ. 1990 (Mu'jam al-Fiqh al-Islamiy, 1990 อ้างถึงในอนานิส พัฒนปรีชาวงศ์, 2553 : 36 - 37) มีดังนี้

1. อนุญาตให้เพิ่มราคาการซื้อขายแบบผ่อนชำระสูงกว่าราคาการซื้อขายแบบเงินสด ดังที่อนุญาตให้บอกราคาสินค้าแบบเงินสดหรือแบบผ่อนชำระที่มีจำนวนงวดที่แน่นอน และการซื้อขายจะใช้ไม่ได้ยกเว้นเมื่อผู้ซื้อและผู้ขายตัดสินใจเลือกการซื้อขายแบบเงินสดหรือแบบผ่อนชำระอย่างใดอย่างหนึ่งและถ้าหากว่าการซื้อขายเกิดขึ้นโดยไม่มีเจตนาแบบใดแบบหนึ่ง ก็ไม่เป็นที่อนุญาตตามหลักการอิสลาม

2. ไม่เป็นที่อนุญาตในการซื้อขายแบบผ่อนชำระ ให้มีการระบุราคาเพิ่มขึ้นแยกจากราคาแบบเงินสดในสัญญาซื้อขาย (หมายถึงไม่อนุญาตให้ระบุราคาเงินสดและราคาแบบผ่อนชำระรวมกันในสัญญาซื้อขาย) ไม่ว่าทั้งผู้ซื้อและผู้ขายจะตกลงจำนวนราคาที่เพิ่มขึ้นเองหรือจะเทียบกับอัตราดอกเบี้ย

3. เมื่อผู้ซื้อที่เป็นลูกหนี้ชำระราคาในแต่ละงวดช้ากว่ากำหนด ไม่เป็นที่อนุญาตให้เพิ่มราคาไม่ว่าจะโดยเงื่อนไขที่ได้วางไว้หรือโดยไม่มีเงื่อนไข

4. เป็นที่ต้องห้ามแก่ลูกหนี้ที่มีกำลังทรัพย์เพียงพอ ทำการผลัดการชำระราคางวดที่ถึงกำหนดเวลาชำระในขณะเดียวกันก็ไม่อนุญาตให้มีการเสนอเงื่อนไขที่ผู้ซื้อชำระราคาช้ากว่ากำหนด

5. อนุญาตให้ผู้ซื้อและผู้ขายแบบผ่อนชำระเสนอเงื่อนไขว่า จำนวนงวดที่ยังไม่ถึงกำหนดเวลาชำระจะต้องชำระทันที ที่ผู้ซื้อชำระราคาบางงวดช้ากว่ากำหนดถ้าหากว่าผู้ซื้อยอมรับข้อเสนอดังกล่าวในขณะที่ทำสัญญาซื้อขาย

6. ผู้ขายไม่มีสิทธิที่จะถือกรรมสิทธิในสินค้าหลังจากการทำสัญญาซื้อขายเสร็จสิ้นลง แต่อนุญาตให้เสนอเงื่อนไขแก่ผู้ซื้อให้จำหน่ายสินค้าแก่เขา ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันแก่ผู้ขายในการให้ได้มาซึ่งจำนวนงวดที่ยังไม่ถึงกำหนดเวลาชำระ

มติเอกฉันท์ของมัจญลิสมุอญัม อัลฟิกฮ อัลอิสลามีย์ (สภานิติศาสตร์อิสลาม) เกี่ยวกับการกำหนดอัตราค่าใดในการซื้อขาย ซึ่งมีขึ้นในการสัมมนาครั้งที่ 6 ณ กรุงญิดดะฮฺ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ระหว่างวันที่ 10 – 15 มีนาคม ค.ศ. 1990 (Mu'jam al-Fiqh al-Islami, 1988 อ้างถึงในอนานิส พัฒนปรีชาวงศ์, 2553 : 36 - 37) มีดังนี้

1. อิสลามอนุญาตให้มุสลิมทำการค้าขายอย่างเสรีภายใต้ขอบเขตและหลักเกณฑ์ของชะรีอะฮฺ

2. ไม่มีหลักฐานจากอัลกุรอานและอัลหะดีษที่กำหนดเพดานสูงสุดของอัตรากำไรในการซื้อขาย แต่ผู้ขายจำเป็นจะต้องคำนึงถึงหลักคุณธรรมและมนุษยธรรมด้วย

3. การได้มาซึ่งกำไรนั้นจะต้องปราศจากวิธีที่ไม่ถูกต้อง เช่น การโกงและการโกหก

4. รัฐบาลไม่ควรเข้าแทรกแซงทางการค้าโดยการกำหนดเพดานกำไร เว้นแต่จะมีเหตุอันควรและควรแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้เกิดความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย

จากความเห็นของนักปราชญ์กฎหมายอิสลามข้างต้นแสดงให้เห็นว่า สินเชื่อเป็นที่อนุญาตตามทัศนะของอุละมาอ์ส่วนใหญ่ การปฏิบัติสินเชื่อนั้นไม่สามารถเกี่ยวข้องกับดอกเบี้ยและสิ่งที่ศาสนาได้ห้ามมิให้ปฏิบัติ สินเชื่อจะต้องกระทำด้วยวิธีการที่ถูกต้องตามหลักกฎหมายอิสลาม การกำหนดอัตรากำไรและระยะเวลาในการชำระหนี้จะต้องเกิดจากความพึงพอใจของทั้งสองฝ่ายในการทำสัญญา และไม่อนุญาตให้เจ้าหนี้เพิ่มอัตรากำไรชำระหนี้ในกรณีที่ลูกหนี้ชำระเงินคืนช้ากว่ากำหนด และไม่อนุญาตให้ลูกหนี้ที่มีความสามารถในการชำระเงินคืนทำการผลัดการชำระงวดที่ถึงกำหนดเวลาชำระ

2.2.5 องค์ประกอบของการให้สินเชื่อ

สินเชื่อเป็นรูปแบบสัญญาทางการเงินประเภทหนึ่งที่มีการใช้อย่างแพร่หลายในสถาบันการเงินอิสลาม โดยเฉพาะสัญญาสินเชื่อในรูปแบบการซื้อขาย ดังนั้นสัญญาสินเชื่อในรูปแบบการซื้อขายมีองค์ประกอบ 3 ประการ ได้แก่ ผู้ขายและผู้ซื้อ สินค้าและราคา และสัญญาการซื้อขาย (Sābiq, 1983 : 3/126) ตามรายละเอียดนี้

2.2.5.1 ผู้ขายและผู้ซื้อ

ผู้ขายและผู้ซื้อ ในการทำสัญญาการซื้อขายจะต้องมีลักษณะ ดังนี้

ก. ผู้ขายและผู้ซื้อจะต้องเป็นผู้ที่มีสติปัญญา สามารถแยกแยะผิดถูกหรือดีชั่วได้

ข. ผู้ขายและผู้ซื้อจะต้องเป็นผู้บรรลุนิติภาวะ

ค. ผู้ขายและผู้ซื้อจะต้องมิใช่เป็นบุคคลที่ถูกอายัดทรัพย์ อันเนื่องมาจากการใช้จ่าย ที่สุรุ่ยสุร่าย

ง. ผู้ขายและผู้ซื้อจะต้องมิใช่เป็นผู้ถูกบังคับให้ทำการซื้อขายโดยปราศจากความเต็มใจ

จ. ผู้ขายและผู้ซื้อสินเชื่อจะต้องมิใช่คน ๆ เดียวกัน

2.2.5.2 สินค้าและราคา

สินค้าและราคา ในการทำสัญญาซื้อขายจะต้องมีลักษณะ ดังนี้

- ก. สินค้าจะต้องเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ขาย
- ข. สินค้าจะต้องเป็นสิ่งที่มีความหมายตามบทบัญญัติของศาสนาและประเพณีนิยม
- ค. สินค้าจะต้องอยู่ในความสามารถที่พร้อมจะส่งมอบได้
- ง. สินค้าจะต้องถูกต้องตามหลักชะรีอะฮ์
- จ. สินค้าและราคาจะต้องเป็นที่ทราบกันดีระหว่างตกลงการซื้อขายแบบสินเชื่อ

2.2.5.3 สัญญาการซื้อขาย

การทำสัญญาการซื้อขายหรืออิญาบ⁶และเกาะบูล⁷ จะต้องมีความหมาย ดังนี้

- ก. ถ้อยคำขณะการทำสัญญา(การอะกัด)จะต้องมีความต่อเนื่องกัน
- ข. จะต้องมีความหมายที่สอดคล้องกัน
- ค. จะต้องเป็นสำนวนอดีต

ตัวอย่างเช่น คำอิญาบ ฉันขายมอเตอร์ไซด์คันนี้ด้วยราคาห้าหมื่นบาท คำเกาะบูล ฉันรับซื้อมัน หรือฉันซื้อมัน เป็นต้น

การให้สินเชื่อในรูปแบบของการซื้อขาย จะเป็นโมฆะตามบทบัญญัติของกฎหมายอิสลามหากปราศจากองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งข้างต้นนี้ตามที่คณะของอุละมาอ์ส่วนใหญ่

2.2.6 รูปแบบสัญญาสินเชื่อในสถาบันการเงินอิสลาม

การให้สินเชื่อของสถาบันการเงินอิสลามทั้งหมดจะต้องใช้การทำสัญญาทางการเงินในลักษณะต่าง ๆ มาใช้แทนการให้กู้ยืม ด้วยเหตุนี้สถาบันการเงินอิสลามจึงมีสัญญาทางการเงินในการให้สินเชื่อ ได้แก่ สัญญาเพื่อการค้า สัญญาเพื่อการลงทุน และสัญญาเพื่อการกู้ยืม (Ahmad, 1993 : 51) ดังนี้

2.2.6.1 สัญญาเพื่อการค้า

สัญญาเพื่อการค้า คือ รูปแบบสัญญาการให้สินเชื่อเพื่อการซื้อขายสินค้า สนับสนุนการประกอบธุรกิจ หรือตอบสนองความต้องการพื้นฐาน หรือการให้บริการเพื่อเสริมรายได้ของลูกค้า จากการศึกษาพบว่ารูปแบบสัญญาเพื่อการค้าตามหลักชะรีอะฮ์ มีดังนี้

ก. สัญญาแบบมูรออะฮะฮ์ (Murābahah) คือ รูปแบบสัญญาการซื้อขายทรัพย์สินด้วยราคาต้นทุนด้วยกำไร การที่ผู้ขายตกลงขายทรัพย์สินให้แก่ผู้ซื้อในราคาต้นทุนที่ถูก

⁶อิญาบ คือ คำเสนอของผู้ขายสินค้า

⁷เกาะบูล คือ คำสนองของผู้ซื้อสินค้า

เปิดเผยบวกด้วยกำไร และระยะเวลาการชำระค่าสินค้าสามารถกระทำได้โดยการจ่ายครั้งเดียว และแบบผ่อนชำระเป็นงวด ๆ ตามที่ทั้งสองฝ่ายตกลงกัน (Abduh, 2016 : 93)

ข. สัญญาแบบบัยอ บิชะมัน อาญิล (Bai' Bizaman Ajil) คือ รูปแบบสัญญาซื้อขายทรัพย์สินด้วยการผ่อนชำระ การที่ผู้ซื้อและผู้ขายตกลงให้มีการส่งมอบทรัพย์สินในขณะที่ทำสัญญา และให้ชำระราคาของทรัพย์สินแบบผ่อนชำระตามระยะเวลาที่ได้ตกลงกัน ซึ่งสัญญานี้มีความคล้ายคลึงกับสัญญาแบบมูรออะหะฮฺ แต่มักจะถูกใช้ในรูปแบบสัญญาระยะยาว และเป็นการซื้อขายสินค้าที่มีราคาสูง ได้แก่ ทรัพย์สินประเภทอสังหาริมทรัพย์ (Rosly, 2010 : 88)

ค. สัญญาแบบสะลัม (Salam) คือ รูปแบบสัญญาการซื้อขาย ที่มีการชำระเงินค่าสินค้า ณ วันที่ทำสัญญา โดยที่การส่งมอบสินค้าให้แก่ผู้ซื้อจะเกิดขึ้นในอนาคตตามรูปแบบคุณลักษณะ และกำหนดเวลาที่ระบุไว้ในสัญญา (Abduh, 2016 : 94)

ง. สัญญาอิญาเราะฮฺ (Ijārah) คือ รูปแบบสัญญาการเช่า การที่ผู้มีสิทธิในทรัพย์สิน(ผู้ให้เช่า)ตกลงยินยอมให้อีกฝ่ายหนึ่ง(ผู้เช่า)เช่าทรัพย์สิน ในอัตราค่าเช่าและระยะเวลาการเช่าที่ทั้งสองฝ่ายตกลงกัน (Rosly, 2010 : 119)

จ. สัญญาอิสติซนาอ์ (Istisnā') คือ รูปแบบสัญญาการซื้อขายลักษณะการสั่งซื้อหรือว่าจ้างทำของหรือผลิตสินค้า โดยการมอบส่งสินค้าจะเกิดขึ้นในอนาคต การซื้อขายลักษณะนี้ ผู้ซื้อจะเป็นผู้กำหนดให้ผู้ขาย (ผู้รับจ้าง) ผลิตและส่งมอบทรัพย์สินที่ต้องผลิตตามรูปแบบและคุณลักษณะที่ระบุในสัญญา โดยที่ราคาการซื้อขายสินค้าเป็นไปตามที่ตกลงกัน (Abduh, 2016 : 95)

2.2.6.2 สัญญาเพื่อการลงทุน

สัญญาเพื่อการลงทุนหรือเรียกอีกนัยหนึ่งว่าสัญญาการเป็นหุ้นส่วน คือ รูปแบบสัญญาการให้สินเชื่อเพื่อการประกอบธุรกิจระหว่างสถาบันการเงินและลูกค้า เพื่อสนับสนุนการประกอบธุรกิจของกลุ่มนักธุรกิจรายย่อยที่มีความต้องการทางด้านเงินทุน เป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจให้มีการลงทุนในระบบเศรษฐกิจมากยิ่งขึ้น จากการศึกษาพบว่ารูปแบบสัญญาสินเชื่อเพื่อการลงทุนตามหลักชะรีอะฮฺ มีดังนี้

ก. สัญญามุฎอเราะฮะบะฮฺ (Mudārabah) คือ รูปแบบสัญญาการมีหุ้นส่วนหรือการลงทุนระหว่างบุคคล 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายหนึ่ง คือ เจ้าของทุน (ร็อบ อัลมาล) หรือผู้ลงทุน ซึ่งอยู่ในรูปเงินลงทุนเท่านั้น และอีกฝ่ายหนึ่ง คือ ผู้ประกอบการหรือผู้ที่มีความเชี่ยวชาญ มีความรู้ความสามารถในการดำเนินธุรกิจ (มุฎอริบ) เพื่อดำเนินธุรกิจร่วมกัน กรณีที่ธุรกิจมีกำไร กำไรจะถูกแบ่งกันตามสัดส่วนที่ตกลง และหากธุรกิจเกิดการขาดทุน ผู้ลงทุนจะต้องรับความเสียหายที่เกิดขึ้นจากเงินลงทุน (Abduh, 2016 : 91)

ข. สัญญามุชาระกะฮฺ (Mushārahah) คือ รูปแบบสัญญาการเป็นหุ้นส่วนระหว่างบุคคล 2 ฝ่ายหรือมากกว่า ในการร่วมทุนดำเนินธุรกิจ โดยที่แต่ละฝ่ายจะต้องลงทุนไม่

ว่าจะอยู่ในรูปของทรัพย์สินและการดำเนินธุรกิจ กรณีที่ธุรกิจมีกำไรจะถูกแบ่งกันตามสัดส่วนที่ตกลง หากธุรกิจเกิดการขาดทุน จะต้องแบ่งความเสียหายตามสัดส่วนการลงทุนด้วยเช่นกัน (Abduh, 2016 : 161)

2.2.6.3 สัญญาเพื่อการกู้ยืม

สัญญาเพื่อการกู้ยืม คือ รูปแบบสัญญาการให้สินเชื่อแบบให้เปล่า ซึ่งสัญญาประเภทนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือผู้ยากไร้ และผู้ด้อยโอกาสเพื่อที่จะได้มีการพัฒนาตนเอง สัญญานี้ถูกเรียกว่าสัญญาการกู้ยืมแบบกอรัม อัลหะสัน (Qard al-Hasan) คือ การกู้ระหว่างบุคคลสองฝ่ายในลักษณะเป็นการช่วยเหลือเพื่อการเป็นอยู่ที่ดีของสังคม หรือเพื่อเป็นการสงเคราะห์ผู้ที่มีปัญหาทางการเงินระยะสั้น การชำระเงินกู้คืนต้องมีจำนวนเท่ากับตอนที่กู้ (Ahmad, 1993 : 56)

2.2.7 สินเชื่อสัญญามูรอบะหะฮะฮ

มูรอบะหะฮะฮเป็นสัญญาทางการเงินอิสลามที่มีการปฏิบัติใช้อย่างแพร่หลายในสถาบันการเงินอิสลาม โดยเฉพาะสถาบันการเงินในรูปแบบสหกรณ์อิสลามในประเทศไทยที่มีการใช้อย่างแพร่หลาย คิดเป็นร้อยละ 70 - 80 (มุฮัมหมัดฟาดีล มะมิง, 2550) มูรอบะหะฮะฮ หมายถึง สัญญาการซื้อขายทรัพย์สินด้วยราคาต้นทุนด้วยกำไร การที่ผู้ขายตกลงขายทรัพย์สินให้แก่ผู้ซื้อในราคาต้นทุนที่ถูกเปิดเผยบวกด้วยกำไร สินเชื่อภายใต้หลักมูรอบะหะฮะฮะฮนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้สินเชื่อแก่ลูกค้าในลักษณะที่สถาบันการเงินเป็นผู้จัดหาทรัพย์สินตามที่ลูกค้าต้องการ โดยที่สถาบันการเงินจะขายทรัพย์สินนั้นโดยการระบุราคาต้นทุนของทรัพย์สินและกำไรอย่างชัดเจน และลูกค้าตกลงชำระทรัพย์สินบวกกำไร ตามเงื่อนไขระยะเวลาของการชำระที่ได้ตกลงกันมูรอบะหะฮะฮะฮเป็นสัญญาสินเชื่อระยะสั้น

ถึงแม้ว่าการซื้อขายแบบมูรอบะหะฮะฮะฮจะไม่มีหลักฐานจากอัลกุรอาน และอัลหะดีษรายงานโดยตรง แต่อุละมาอ์ส่วนใหญ่มีความเห็นพ้องกันว่าเป็นที่อนุญาต ซึ่งเป็นความเห็นของอุละมาอ์จากมัชฮับหะนะฟี ยะมาลิกียะฮ์ ชะฟีอีฮ์ และฮัมบาลียะฮ์ โดยยังมีอุละมาอ์บางส่วนที่เห็นว่าเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจ (มักรูฮ) และเป็นสิ่งต้องห้าม (Farid, 2013 : 131 - 132) อย่างไรก็ตามสินเชื่อภายใต้สัญญามูรอบะหะฮะฮะฮถึงแม้อุละมาอ์จะมีความเห็นที่แตกต่างกัน แต่ถือว่าเป็นที่อนุญาตตามหลักกฎหมายอิสลาม เนื่องจากเป็นความเห็นของอุละมาอ์ส่วนใหญ่ จึงมีการปฏิบัติอย่างแพร่หลายในสถาบันการเงินอิสลามในขณะนี้

สินเชื่อภายใต้สัญญามูรอบะหะฮะฮะฮโดยทั่วไปสถาบันการเงินอิสลามจะมีขั้นตอนในการปฏิบัติ ซึ่งประกอบไปด้วย 3 ฝ่าย ได้แก่ ผู้ซื้อ ผู้ขาย และสถาบันการเงิน โดยมีขั้นตอนปฏิบัติ ดังนี้

2.2.7.1 การกำหนดความต้องการของผู้ซื้อ โดยผู้ซื้อจะกำหนดลักษณะของสินค้าที่ต้องการซื้อ และไปพบผู้ขายเพื่อที่จะรู้ในราคาของสินค้า และผู้ขายจะส่งใบเสนอราคาแก่ผู้ซื้อ

2.2.7.2 การทำสัญญา ผู้ซื้อจะทำสัญญาว่าจะซื้อสินค้าจากสถาบันการเงินภายใต้หลักมูรอเบาะห์ฮุ โดยที่สถาบันการเงินจะศึกษาคำขอของผู้ซื้อ และกำหนดเงื่อนไข และหลักประกัน ให้มีความสอดคล้องกัน

2.2.7.3 สัญญาการขายแรก สถาบันการเงินจะพิจารณาตกลงในการซื้อสินค้ากับ ผู้ขาย ซึ่งจะชำระเงินทันทีหรือตามที่ตกลงกัน และผู้ขายจะพิจารณาตกลงในการขาย และส่งใบเสร็จ การขายให้

2.2.7.4 การรับมอบสินค้า สถาบันการเงินจะมอบหมายให้ผู้ซื้อซึ่งเป็นผู้ได้รับ ผลประโยชน์ให้ไปรับสินค้า โดยที่ผู้ขายจะส่งสินค้าไปยังสถานที่รับสินค้าตามที่ตกลงกัน และผู้ซื้อจะ รับสินค้า โดยลักษณะเป็นผู้รับมอบจากสถาบันการเงิน

2.2.7.5 สัญญาการซื้อขาย ทั้ง 2 ฝ่าย สถาบันการเงิน และผู้ซื้อ ทำสัญญาตกลงใน สัญญาสินเชื่อภายใต้หลักมูรอเบาะห์ฮุตามที่ตกลงกันในสัญญา และผู้ซื้อจะชำระเงินค่าสินค้าเป็นงวด ๆ ตามที่ได้ตกลงกันไว้กับสถาบันการเงิน

ตัวอย่าง เมื่อนายมุฮัมมัด เสาะลาฮู (นามสมมติ) มีความประสงค์จะซื้อ รถจักรยานยนต์ โดยได้ไปติดต่อกับสถาบันการเงินอิสลาม โดยที่นายมุฮัมมัด เสาะลาฮู ได้สืบราคา รถจักรยานยนต์คันดังกล่าวจากบริษัทแล้วทราบว่า ราคา 50,000 บาท จึงได้ไปขอสินเชื่อภายใต้ สัญญามูรอเบาะห์ฮุ ในวงเงิน 50,000 บาท เมื่อสถาบันการเงินได้วิเคราะห์และพิจารณา จึงได้อนุมัติ คำขอสินเชื่อดังกล่าวแล้ว สถาบันการเงินจึงได้จัดซื้อรถจักรยานยนต์คันดังกล่าว และเมื่อสถาบัน การเงินได้ครอบครองกรรมสิทธิ์ดังกล่าวอย่างสมบูรณ์แล้วก็ขายรถจักรยานยนต์คันดังกล่าวให้แก่ นายมุฮัมมัด เสาะลาฮู ด้วยราคา 60,000 บาท (พร้อมระบุราคาต้นทุนบวกด้วยกำไร กล่าวคือ ต้นทุน 50,000 บาท บวกด้วยกำไร 10,000 บาท) และนายมุฮัมมัด เสาะลาฮู จะชำระเป็นระยะเวลา 24 งวด ๆ ละ 2,500 บาท ตามที่ได้ตกลงกับสถาบันการเงินไว้แล้ว

กล่าวได้ว่าการให้บริการสินเชื่อประเภทนี้จะเป็นการให้บริการสินเชื่อระยะสั้น การให้บริการสินเชื่อในลักษณะนี้สถาบันการเงินจะต้องพิจารณาถึงความสามารถในการชำระค่าสินค้า ของลูกค้า รวมถึงต้องพิจารณาความต้องการของตลาดสินค้าประเภทที่สถาบันการเงินจะซื้อไปด้วย

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับสหกรณ์และสหกรณ์อิสลาม

2.3.1 แนวคิดเกี่ยวกับสหกรณ์

2.3.1.1 ความหมายของสหกรณ์

สหกรณ์ คือ องค์กรของบรรดาบุคคล ซึ่งรวมกลุ่มกันโดยสมัครใจในการดำเนินวิสาหกิจที่พวกเขาเป็นเจ้าของร่วมกัน และควบคุมตามหลักประชาธิปไตย เพื่อสนองความต้องการ (อันจำเป็น) และความหวังร่วมกันทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (กรมส่งเสริมสหกรณ์, ม.ป.ป.: ออนไลน์)

สหกรณ์ ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ.2542 หมายถึง คณะบุคคลซึ่งร่วมกันดำเนินกิจการเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคม โดยช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ปัญญา หิรัญรัมย์ และคณะ (2549 : 5 – 6) กล่าวว่า มีผู้ให้คำนิยามของคำว่า สหกรณ์ ดังนี้

Hubert Calvert ได้ให้คำนิยามของคำว่า สหกรณ์ หมายถึง วิธีการจัดองค์การรูปแบบหนึ่ง ซึ่งบุคคลหลายคนเข้าร่วมกันโดยความสมัครใจ ในฐานะของความเป็นมนุษย์ โดยการมีสิทธิหน้าที่เสมอกัน เพื่อการสร้างความจำเป็นทางทรัพย์ของเขาเหล่านี้

Charles Gide ได้ให้คำนิยามของคำว่า สหกรณ์ หมายถึง สมาคมที่มุ่งกำจัดเสียซึ่งกำไร

S. S. Talmaki ได้ให้คำนิยามของคำว่า สหกรณ์ หมายถึง วิธีประกอบการชนิดหนึ่ง ซึ่งบุคคลหลายคนร่วมงานกันด้วยความสมัครใจตามหลักแห่งความเสมอภาคเพื่อส่งเสริมผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจโดยวิธีสุจริต

C. R. Fay ได้ให้คำนิยามของคำว่า สหกรณ์ หมายถึง สหกรณ์เป็นที่รวมคนโดยมีเป้าหมายเพื่อการเข้าร่วมกัน จัดตั้งขึ้นในหมู่ผู้ที่มีเงินทุนน้อย จะดำเนินการไปในทางที่ไม่เห็นแก่ตัวตามข้อตกลงร่วมกันว่า สมาชิกจะได้รับผลประโยชน์ตามส่วนแบ่งแห่งกำไรในกิจการงานที่กระทำกับสหกรณ์

Harnes Gebhard ได้ให้คำนิยามของคำว่า สหกรณ์ หมายถึง สหกรณ์เป็นที่รวมคนตั้งขึ้นตามหลักการเสมอภาค ไม่จำกัดจำนวนสมาชิก มีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินการตามหลักเศรษฐกิจส่งเสริมฐานะทางการเงินและการประกอบอาชีพ ด้วยวิธีการช่วยเหลือตนเองตามลำพัง หรือช่วยเหลือตนเองด้วยการสนับสนุนของรัฐบาล โดยมีข้อตกลงร่วมกันว่าผลกำไรของการดำเนินงานร่วมกันจะต้องแบ่งตามส่วนของงานที่สมาชิกคนหนึ่งกระทำ มิใช่แบ่งตามส่วนแห่งเงินทุน

จากคำนิยามข้างต้น สามารถสรุปความหมายของคำว่า สหกรณ์ หมายถึง องค์กรที่เกิดขึ้นจากการร่วมตัวกันของคนตั้งแต่สองคนหรือมากกว่านั้นโดยอาศัยการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ให้เกิดการอยู่ดีกินดีระหว่างกัน เพื่อส่งเสริมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างสุจริต โดยการเน้นหลักการเสมอภาคและด้วยความสมัครใจ

2.3.1.2 หลักการสหกรณ์

หลักการสหกรณ์ คือ "แนวทางที่สหกรณ์ยึดถือปฏิบัติเพื่อให้คุณค่าของสหกรณ์เกิดผล เป็นรูปธรรม" ซึ่งประกอบด้วยหลักการที่สำคัญ 7 ประการ (กรมส่งเสริมสหกรณ์, ม.ป.ป.: ออนไลน์) ดังนี้

หลักการที่ 1 “การเป็นสมาชิกโดยสมัครใจและเปิดกว้าง” คือ องค์กรแห่งความสมัครใจ บุคคลทั่วไปสามารถใช้บริการได้ มีความเต็มใจที่จะรับผิดชอบในฐานะสมาชิก การเข้าเป็นสมาชิกโดยปราศจากการกีดกันทางเพศ เชื้อชาติ ศาสนา และฐานะทางสังคม

หลักการที่ 2 “การควบคุมโดยสมาชิกตามหลักประชาธิปไตย” คือ องค์กรประชาธิปไตยที่มีการควบคุมโดยสมาชิก สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและการตัดสินใจ

หลักการที่ 3 “การมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจของสมาชิก” คือ สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการลงทุน (ซื้อหุ้น) ในสหกรณ์ของตนเองอย่างเสมอภาคกัน และมีส่วนร่วมในการควบคุมการใช้เงินทุนของสหกรณ์ตามแนวทางประชาธิปไตย โดยที่สมาชิกจะได้รับผลตอบแทนในอัตราของหุ้น (เงินลงทุน) ที่กำหนดเป็นเงื่อนไขของการเข้าเป็นสมาชิก

หลักการที่ 4 “การปกครองตนเองและความเป็นอิสระ” คือ องค์กรที่พึ่งพาตนเองและปกครองตนเอง โดยการควบคุมเป็นอำนาจหน้าที่ของสมาชิก

หลักการที่ 5 “การศึกษา ฝึกอบรม และสารสนเทศ” คือ องค์กรให้การศึกษาและการฝึกอบรมแก่สมาชิก ตลอดจนการให้ข่าวสารแก่สาธารณชนโดยเฉพาะเยาวชนและบรรดาผู้นำทางความคิดในเรื่องคุณลักษณะและคุณประโยชน์ของสหกรณ์

หลักการที่ 6 “การร่วมมือระหว่างสหกรณ์” คือ องค์กรที่จะให้บริการสิทธิประโยชน์แก่สมาชิกได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด และสร้างความเข้มแข็งให้แก่ขบวนการสหกรณ์ได้ โดยอาศัยการร่วมมือกันในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับชาติ ตลอดจนระดับภูมิภาคและนานาชาติ

หลักการที่ 7 “การเอื้ออาทรต่อชุมชน” คือ องค์กรที่จะดำเนินกิจการต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาชุมชนให้มีการพัฒนาและมีความเจริญยั่งยืนตามนโยบายที่สมาชิกเห็นชอบ

จากที่ได้กล่าวข้างต้นโดยสรุปแล้วแนวทางการดำเนินงานของสหกรณ์เพื่อการเป็นสมาชิกโดยสมัครใจ ตามหลักประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจ สามารถปกครองตนเองและมีอิสระ สามารถศึกษา ฝึกอบรม และสารสนเทศ ตลอดจนสามารถร่วมมือกันระหว่างสหกรณ์และการเอื้ออาทรต่อชุมชน

2.3.1.3 ประเภทของสหกรณ์

การจดทะเบียนสหกรณ์เป็นนิติบุคคล สหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นนี้จะต้องเป็นไปตามประเภทที่กำหนดโดยกฎของกระทรวง ซึ่งปัจจุบันนี้จดทะเบียนสหกรณ์ได้ 7 ประเภท (กรมส่งเสริมสหกรณ์, ม.ป.ป. : ออนไลน์) ดังนี้

ก. สหกรณ์การเกษตร คือ สหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นในหมู่ผู้มีอาชีพทางการเกษตร โดยมีเป้าหมายเพื่อให้สมาชิกสามารถดำเนินกิจการร่วมกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และสามารถแก้ไขความเดือดร้อนในการประกอบอาชีพและช่วยยกฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ข. สหกรณ์ประมง คือ สหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นในหมู่ชาวประมง โดยมีเป้าหมายเพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการประกอบอาชีพ ซึ่งชายประมงแต่ละคนมาสามารถแก้ไขให้ลุล่วงไปได้ตามลำพัง บุคคลเหล่านี้จึงรวมกันโดยยึดหลักการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ค. สหกรณ์นิคม คือ สหกรณ์การเกษตรในรูปแบบหนึ่งที่มีการดำเนินการจัดสรรที่ดินทำกินให้ราษฎร การจัดสร้างปัจจัยพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกให้ผู้ที่อยู่อาศัย ควบคุมกำกับกิจการจัดการจัดหาสินเชื่อ ปัจจัยการผลิต และสิ่งของที่จำเป็นในการแปรรูปการเกษตร การส่งเสริมอาชีพ รวมทั้งกิจการให้บริการสาธารณสุขโรคแก่สมาชิก

ง. สหกรณ์ร้านค้า คือ สหกรณ์ที่มีผู้บริโภคร่วมกันจัดตั้งขึ้น โดยมีเป้าหมายเพื่อจัดหาสินค้าเครื่องอุปโภคบริโภคมาจำหน่ายแก่สมาชิกและบุคคลทั่วไป มีสภาพเป็นนิติบุคคลซึ่งสมาชิกร่วมกันผู้ถือหุ้นทุกคนเป็นเจ้าของ สมาชิกลงทุนร่วมกันในสหกรณ์ด้วยความสมัครใจเพื่อแก้ไขความเดือดร้อนในการซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคและเพื่อยกฐานะทางเศรษฐกิจของตนและหมู่คณะ

จ. สหกรณ์ออมทรัพย์ คือ สถาบันการเงินรูปแบบหนึ่งที่มีสมาชิกเป็นบุคคล โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักการออมทรัพย์และให้กู้ยืมเมื่อเกิดความจำเป็นหรือเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ และได้รับการจดทะเบียนตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ สามารถกู้ยืมเงินได้เมื่อเกิดความจำเป็นตามหลักการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ฉ. สหกรณ์บริการ คือ สหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ โดยมีประชาชนไม่น้อยกว่า 10 คน ที่มีอาชีพเดียวกัน ได้รับความเดือดร้อนในเรื่องเดียวกันรวมตัวกันโดยยึดหลักการประหยัด การช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ รวมทั้งการส่งเสริมให้เกิดความมั่นคงในอาชีพต่อไป

ช. สหกรณ์เครดิตยูเนียน คือ สหกรณ์อเนกประสงค์ที่จัดตั้งขึ้นโดยความสมัครใจของสมาชิกที่อยู่ในวงสัมพันธ์เดียวกัน เพื่อการช่วยเหลือซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่อง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้สมาชิกประหยัดและออม และรู้จักการช่วยเหลือตนเองเป็นเบื้องต้นและเป็นพื้นฐานในการสร้างความมั่นคงแก่ตนเองและครอบครัว

จากที่ได้กล่าวข้างต้นโดยสรุปแล้วการจดทะเบียนสหกรณ์เป็นนิติบุคคลนั้น ไม่ว่าจะจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ประเภทใด ล้วนแล้วมีจุดมุ่งหมายรวมกันเพื่อส่งเสริมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมของบรรดาสมาชิก โดยวิธีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามหลักการสหกรณ์

2.3.1.4 ความสำคัญของสหกรณ์

สหกรณ์มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการดำรงชีวิตของคนในชาติทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม คือ ด้านสมาชิกสหกรณ์ เนื่องจากสหกรณ์เป็นแหล่งที่มาของรายได้ทางด้านเศรษฐกิจของสมาชิก ทำให้สมาชิกที่ขาดสหายจนสามารถหลุดพ้นจากสภาพหนี้ได้ และสามารถเจริญเติบโตก้าวหน้าทางด้านเศรษฐกิจได้ และด้านเศรษฐกิจส่วนรวม เนื่องจากสหกรณ์มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละคนให้เจริญเติบโตขึ้น สหกรณ์เป็นที่รวมของส่วนดีของระบบทุนนิยม และสังคมนิยมไว้ โดยสามารถสร้างความมั่นคงให้ประเทศ และมีรายได้สูงขึ้น ตลอดจนสามารถปลูกฝังความรู้ ความสามารถทางเศรษฐกิจ สังคม และการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้แก่สมาชิกสหกรณ์ได้

สหกรณ์มีความสำคัญโดยจะต้องคำนึงถึงบทบาทที่มีต่อสมาชิกและสังคม ประกอบด้วย 4 ประการ คือ บทบาททางในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาสังคมและชนบท การพัฒนาปกครองในชนบท และการพัฒนาการศึกษาในชนบท (ปัญญา หิรัญรัมย์ และคณะ, 2549 : 7 – 8) ความสำคัญของสหกรณ์แล้ว สหกรณ์จะต้องส่งเสริมให้สมาชิกทุกคนเข้ามีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจ การเกิดขึ้นของสหกรณ์เพื่อตอบสนองสวัสดิการทางเศรษฐกิจ สังคม และความจำเป็นอื่น ๆ สามารถยกฐานะทางเศรษฐกิจของสมาชิกให้ดีขึ้น คือ การที่สมาชิกมีรายได้มากขึ้นซึ่งหลักการสหกรณ์ข้อนี้มุ่งเน้นให้สมาชิกทุกคนมีความตระหนักถึงบทบาทสำคัญของตน คือ การเป็นเจ้าของและลูกก้าในคน ๆ เดียวกัน (ฮาเร๊ะ เจ๊ะโต, 2557 : 39)

โดยสรุปแล้ว สหกรณ์เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจระดับรากหญ้า และเศรษฐกิจในระดับภาพรวมของประเทศ

2.3.2 แนวคิดเกี่ยวกับสหกรณ์อิสลาม

2.3.2.1 ความหมายของสหกรณ์อิสลาม

ก. ความหมายในทางภาษาศาสตร์

สหกรณ์ตรงกับภาษาอาหรับของคำว่า ชะริกะฮฺ (شركة) มาจากรากศัพท์ของคำว่า (شرک) มีความหมายว่า (طلاخ لا) การมีหุ้นส่วนกัน และเป็นพันธมิตรกัน หมายถึง คนหนึ่งมีหุ้นส่วนในทรัพย์สินกับอีกคนหนึ่ง (Sābiq, 1983 : 3/294)

ข. ความหมายในทางวิชาการ

ชะริกะฮฺหรือสหกรณ์อิสลาม มีผู้ให้ความหมายในทางวิชาการ ดังนี้ บรรดานักนิติศาสตร์อิสลาม ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับ ชะริกะฮฺ หมายถึง สัญญาข้อตกลงในระหว่างผู้มีหุ้นส่วนกันในด้านเงินทุน และผลกำไร (Sābiq, 1983 : 3/294)

วะหะบะฮฺ อัลซุฮัยลีย์ ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับ ชะริกะฮฺ หมายถึง การมีส่วนร่วมในต้นทุนของทรัพย์สินร่วมมือกัน เพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน (al-Zuhailī, 2004 : 5/3875)

อุละมาอ์ในมัชฮับหะนะฟี ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับ ชะริกะฮฺ หมายถึง ข้อตกลงระหว่างบุคคลสองคนมีความร่วมมือในการลงทุน และหวังในกำไรร่วมกัน (Ghazaly, Ihsan and Shidiq, 2015 : 127)

อุละมาอ์ในมัชฮับมาลิกีย์ ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับ ชะริกะฮฺ หมายถึง บุคคลสองคนที่มีความยินยอมกันตามข้อกำหนดที่จะทำงานร่วมกันในทรัพย์สินของพวกเขา (ad-Dardir, n.d. : 3/931)

ฮัสบี อัสซิดดีกี ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับ ชะริกะฮฺ หมายถึง ข้อตกลงที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลสองคนหรือมากกว่า เพื่อที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความพยายาม และแบ่งปันกำไรร่วมกัน (ash-Shiddieqi, 1984 : 89)

ชะริกะฮฺ หมายถึง การที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมีกรรมสิทธิ์เหนือสิ่งหนึ่งร่วมกัน แบบคลุม ๆ ไม่ใช่แบบที่ระบุชัดเจน เช่น การที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินแปลงหนึ่ง โดยไม่ได้บรรยายส่วนที่ชัดเจนของแต่ละคน (อรุณ บุญชม, ม.ป.ป. : 7/44)

จากคำนิยามข้างต้น สามารถสรุปความหมายของคำว่า สหกรณ์อิสลาม หมายถึง องค์การที่เกิดจากการร่วมตัวกันของคนตั้งแต่สองคนหรือมากกว่านั้นโดยอาศัยการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ให้เกิดการอยู่ดีกินดีระหว่างกัน เพื่อส่งเสริมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างสุจริต โดยการดำเนินงานอยู่ภายใต้กรอบและขอบเขตของหลักกฎหมายอิสลาม

2.3.2.2 ความเป็นมาของสหกรณ์อิสลามในประเทศไทย

แนวคิดเกี่ยวกับสหกรณ์ในประเทศไทยเริ่มขึ้นตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ 5 และมีการพัฒนาเรื่อย ๆ จนถึงปัจจุบัน ในปี พ.ศ. 2457 ได้เริ่มมีการศึกษาวิธีการสหกรณ์ขึ้นแต่ยังไม่ได้นำมาดำเนินการ อย่างไรก็ตามจนกระทั่งในปี พ.ศ. 2485 ได้มีการเปลี่ยนแปลงกรมสถิติพยากรณ์เป็นกรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์ ประกอบด้วยหน่วยงานราชการ 3 หน่วยงาน ได้แก่ การพาณิชย์ การสถิติพยากรณ์ และการสหกรณ์ ในปี พ.ศ. 2478 ได้มีการริเริ่มจัดตั้งสหกรณ์เข้าซื้อที่ดินที่จังหวัดปทุมธานี และจัดตั้งสหกรณ์ประเภทใหม่ ๆ ขึ้นอีกหลายประเภท ได้แก่ สหกรณ์บำรุงที่ดิน สหกรณ์ค้าขาย สหกรณ์นิคมฝ่าย สหกรณ์หาทุนและบำรุงที่ดิน ในปี พ.ศ. 2548 ร้านสหกรณ์ได้ถูกจัดตั้งขึ้นเป็นแห่งแรกที่อำเภอเสนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ชื่อว่า ร้านสหกรณ์บ้านเกาะจำกัดสินใช้ มีสมาชิกแรกตั้งจำนวน 279 คน และมีการจัดตั้งร้านสหกรณ์ในลักษณะนี้อีกหลายแห่งเพื่อช่วยเหลือประชาชนเกี่ยวกับปัญหาค่าครองชีพ โดยจัดตั้งขึ้นทั้งในส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ และส่วนของประชาชน การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญที่สุดของขบวนการสหกรณ์ในประเทศไทยก็คือการควบคุมสหกรณ์หาทุนเข้าด้วยกัน โดยทางราชการได้ออกพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 เปิดโอกาสให้สหกรณ์หาทุนขนาดเล็กที่ดำเนินธุรกิจเพียงอย่างเดียวควบเข้ากันเป็นขนาดใหญ่สามารถขยายการดำเนินธุรกิจเป็นแบบอเนกประสงค์ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่สมาชิกได้มากกว่า ด้วยเหตุนี้สหกรณ์หาทุนจึงแปรสภาพเป็นสหกรณ์การเกษตรมาจนถึงปัจจุบัน (กรมส่งเสริมสหกรณ์, ม.ป.ป.: ออนไลน์) เพื่อเป็นองค์การของบรรดาบุคคลซึ่งรวมกลุ่มกันด้วยความสมัครใจในการดำเนินธุรกิจและเป็นเจ้าของร่วมกัน

สหกรณ์อิสลามนั้นเกิดขึ้นครั้งแรกในประเทศไทย ด้วยความพยายามในการจัดตั้งสหกรณ์อิสลาม กรมส่งเสริมสหกรณ์อนุมัติให้มีการจดทะเบียนสหกรณ์ภายใต้พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 สหกรณ์อิสลามแห่งแรกในวันที่ 28 ตุลาคม พ.ศ. 2530 นั่นคือ สหกรณ์อิสลามปัตตานี จำกัด เริ่มดำเนินกิจการในวันที่ 1 มกราคม 2531 ซึ่งเป็นสหกรณ์ที่เกิดขึ้นจากความร่วมแรงร่วมใจของผู้นำมุสลิม นักวิชาการมุสลิม และนักการเมืองมุสลิม โดยเฉพาะคุณเด่น โต๊ะมีนา ซึ่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดปัตตานีในเวลานั้น การเกิดขึ้นของสหกรณ์อิสลามได้รับอิทธิพลจากประเทศเพื่อนบ้าน กล่าวคือ ประเทศมาเลเซียที่มีธนาคารอิสลามตั้งแต่ พ.ศ. 2526 ต่อมาในช่วงปี พ.ศ. 2533 ก็ได้เกิดสหกรณ์ออมทรัพย์อิบนูอัฟฟาน จำกัด (ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็นสหกรณ์อิสลามอิบนูอัฟฟาน จำกัด) ซึ่งเกิดจากการรวมตัวกันของบรรดานักศึกษาที่ศึกษาในสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาของภาคใต้ ส่วนหนึ่งของนักศึกษาเหล่านั้นได้มีโอกาสเข้าร่วมฝึกอบรมผู้นำนักศึกษา จังหวัดชลบุรี และได้มีการประชุมปรึกษาหารือกับอาจารย์เศรษฐศาสตร์ท่านหนึ่ง ในการประชุมครั้งนั้นได้มีการนำเสนอแนวคิดการจัดตั้งสหกรณ์อิสลามขึ้น และได้จดทะเบียนให้อนุญาตเปิดทำการในเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2535 (ธวัช น้อยผอม, 2557 : 580 – 581)

ในเวลาต่อมาก็ได้มีการจดทะเบียนสหกรณ์อิสลามขึ้นอีกหลายแห่ง เช่น สหกรณ์อิสลามอิบнуอาฟ จำกัด สหกรณ์อิสลามอัศศิดติก จำกัด สหกรณ์อิสลามบีนา จำกัด และสหกรณ์อื่น ๆ อีกมากมายในพื้นที่ภาคใต้ และกรุงเทพมหานคร ปัจจุบันมีสหกรณ์อิสลามที่เปิดดำเนินการในประเทศไทยทั้งสิ้นมากกว่า 54 สหกรณ์ ต่อมาในปี พ.ศ. 2545 ได้มีการจัดสัมมนาเพื่อเพิ่มศักยภาพและประสิทธิภาพการบริหารงานสหกรณ์ในรูปแบบอิสลาม⁸ โดยประธานสหกรณ์อิสลามในพื้นที่ภาคใต้ ได้มีโอกาสพบปะและหารือร่วมกันในประเด็นเรื่องเครือข่ายสหกรณ์อิสลามแห่งประเทศไทย จากการหารือดังกล่าวนี้จึงได้มีมติร่วมกันให้ทางสหกรณ์อิสลามอิบнуอ์ฟพาน จำกัด เป็นเจ้าภาพและจัดทำโครงการพร้อมกำหนดรูปแบบในการจัดตั้งองค์กรของสหกรณ์อิสลามภาคใต้ เพื่อให้เกิดความร่วมมือและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในอนาคตต่อไป และในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2545 ทางแกนนำได้ประสานงานกับสหกรณ์อิสลามต่าง ๆ เพื่อร่วมคิดและหาแนวทางในการก่อตั้งเครือข่ายการรวมกลุ่มในรูปแบบอิสลาม⁹ โดยมีสหกรณ์อิสลามที่จดทะเบียนถูกต้องตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 (ฉบับปรับปรุง 2542) ร่วมเป็นผู้ก่อตั้งในระยะแรก ได้แก่ สหกรณ์อิสลามอิบнуอ์ฟพาน จำกัด สหกรณ์ออมทรัพย์อัลอิสลามียะห์ จำกัด สหกรณ์ออมทรัพย์ชะกอพะฮ์อิสลาม จำกัด สหกรณ์ออมทรัพย์อัศศิดติก จำกัด สหกรณ์อิบнуอาฟ จำกัด และสหกรณ์อิสลามบีนา จำกัด จากการประชุมเห็นชอบให้จัดตั้งชื่อกลุ่มของการรวมกลุ่มของเครือข่ายสหกรณ์อิสลามว่า “เครือข่ายสหกรณ์อิสลามภาคใต้” และประธานสหกรณ์ได้ลงนามในข้อบังคับ “เครือข่ายสหกรณ์อิสลามภาคใต้” ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2545 ซึ่งได้ประกาศใช้ตั้งแต่วันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2545 เป็นต้นมา จนในปี พ.ศ. 2557 และในที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปี 2556 ได้มีมติให้เปลี่ยนชื่อจาก “เครือข่ายสหกรณ์อิสลามภาคใต้” เป็น “เครือข่ายสหกรณ์อิสลามแห่งประเทศไทย” เพื่อการขยายฐานสมาชิกและการดำเนินงานให้ครอบคลุมทั่วประเทศ ด้วยความพยายามในการดำเนินงานของเครือข่าย ๆ ทำให้ปัจจุบันมีสหกรณ์จำนวน 29 แห่ง มีสมาชิกทั้งหมด จำนวน 237,844 คน และมีสินทรัพย์รวมทั้งหมด จำนวน 7,903,328,821 บาท ที่อยู่ในเครือข่ายสหกรณ์อิสลามแห่งประเทศไทย (เครือข่ายสหกรณ์อิสลามแห่งประเทศไทย, 2559)

สหกรณ์อิสลามมีสถานะเป็นนิติบุคคลเช่นเดียวกับสหกรณ์ทั่วไป เพียงแต่มีลักษณะการดำเนินกิจการที่แตกต่างกัน คือ การนำหลักการศาสนาอิสลามมาปรับใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงาน ซึ่งถือว่ามีความสอดคล้องกับความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของสังคมมุสลิม และวิธีการสหกรณ์ในการแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคมมุสลิมในลักษณะของการปลอดดอกเบี้ยซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องห้ามในทางศาสนาอิสลาม โดยแนวทางการดำเนินธุรกิจวางอยู่บนพื้นฐานของอัลกุรอาน และอัซสุนนัย

⁸ จัดขึ้นเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2545 ณ วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

⁹ ได้ประชุมร่วมกันเมื่อวันที่ 11 - 12 เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2545 ณ อุทยานแห่งชาติทะเลบัน จังหวัดสตูล

ในเวลาต่อมาก็ได้มีการจดทะเบียนสหกรณ์อิสลามขึ้นอีกหลายแห่ง เช่น สหกรณ์อิสลามอับนูเอาฟ จำกัด สหกรณ์อิสลามอัศศิดดิก จำกัด สหกรณ์อิสลามบีนา จำกัด และสหกรณ์อื่นๆ อีกมากมายในพื้นที่ภาคใต้ และกรุงเทพมหานคร ปัจจุบันมีสหกรณ์อิสลามที่เปิดดำเนินการในประเทศไทยทั้งสิ้นมากกว่า 54 สหกรณ์ ต่อมาในปี พ.ศ. 2545 ได้มีการจัดสัมมนาเพื่อเพิ่มศักยภาพและประสิทธิภาพการบริหารงานสหกรณ์ในรูปแบบอิสลามขึ้น⁸ โดยประธานสหกรณ์อิสลามในพื้นที่ภาคใต้ ได้มีโอกาสพบปะและหารือร่วมกันในประเด็นเรื่องเครือข่ายสหกรณ์อิสลามแห่งประเทศไทย จากการหารือดังกล่าวนี้จึงได้มีมติร่วมกันให้ทางสหกรณ์อิสลามอับนูอัฟฟาน จำกัด เป็นเจ้าภาพและจัดทำโครงการพร้อมกำหนดรูปแบบในการจัดตั้งองค์กรของสหกรณ์อิสลามภาคใต้ เพื่อให้เกิดความร่วมมือและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในอนาคตต่อไป และในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2545 ทางแกนนำได้ประสานงานกับสหกรณ์อิสลามต่าง ๆ เพื่อร่วมคิดและหาแนวทางในการก่อตั้งเครือข่ายการรวมกลุ่มในรูปแบบอิสลาม⁹ โดยมีสหกรณ์อิสลามที่จดทะเบียนถูกต้องตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 (ฉบับปรับปรุง 2542) ร่วมเป็นผู้ก่อตั้งในระยะแรก ได้แก่ สหกรณ์อิสลามอับนูอัฟฟาน จำกัด สหกรณ์ออมทรัพย์อัลอิสลามียะห์ จำกัด สหกรณ์ออมทรัพย์ชะกอพะฮ์อิสลาม จำกัด สหกรณ์ออมทรัพย์อัศศิดดิก จำกัด สหกรณ์อับนูเอาฟ จำกัด และสหกรณ์อิสลามบีนา จำกัด จากการประชุมเห็นชอบให้จัดตั้งชื่อกลุ่มของการรวมกลุ่มของเครือข่ายสหกรณ์อิสลามว่า “เครือข่ายสหกรณ์อิสลามภาคใต้” และประธานสหกรณ์ได้ลงนามในข้อบังคับ “เครือข่ายสหกรณ์อิสลามภาคใต้” ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2545 ซึ่งได้ประกาศใช้ตั้งแต่วันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2545 เป็นต้นมา จนในปี พ.ศ. 2557 และในที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปี 2556 ได้มีมติให้เปลี่ยนชื่อจาก “เครือข่ายสหกรณ์อิสลามภาคใต้” เป็น “เครือข่ายสหกรณ์อิสลามแห่งประเทศไทย” เพื่อการขยายฐานสมาชิกและการดำเนินงานให้ครอบคลุมทั่วประเทศ ด้วยความพยายามในการดำเนินงานของเครือข่าย ๆ ทำให้ปัจจุบันมีสหกรณ์จำนวน 29 แห่ง มีสมาชิกทั้งหมด จำนวน 237,844 คน และมีสินทรัพย์รวมทั้งหมด จำนวน 7,903,328,821 บาท ที่อยู่ในเครือข่ายสหกรณ์อิสลามแห่งประเทศไทย (เครือข่ายสหกรณ์อิสลามแห่งประเทศไทย, 2559)

สหกรณ์อิสลามมีสถานะเป็นนิติบุคคลเช่นเดียวกับสหกรณ์ทั่วไป เพียงแต่มีลักษณะการดำเนินกิจการที่แตกต่างกัน คือ การนำหลักการศาสนาอิสลามมาปรับใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงาน ซึ่งถือว่ามีความสอดคล้องกับความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของสังคมมุสลิม และวิธีการสหกรณ์ในการแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจและสังคมมุสลิมในลักษณะของการปลอดดอกเบี้ยซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องห้ามในทางศาสนาอิสลาม โดยแนวทางการดำเนินธุรกิจวางอยู่บนพื้นฐานของอัลกุรอาน และอัซสุนนะฮ์

⁸ จัดขึ้นเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2545 ณ วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

⁹ ได้ประชุมร่วมกันเมื่อวันที่ 11 - 12 เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2545 ณ อุทยานแห่งชาติทะเลบัน จังหวัดสตูล

2.3.2.3 บทบัญญัติของสหกรณ์ในอิสลาม

สหกรณ์มีฐานะที่สูงส่งในอิสลาม เพราะสหกรณ์ถูกจัดตั้งขึ้นจากการเป็นหุ้นส่วนกัน มนุษย์ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้เพียงลำพัง โดยไม่ต้องพึ่งพาคนอื่น มุสลิมในทุกยุคทุกสมัยก็ได้ดำเนินธุรกิจโดยการมีหุ้นส่วนกัน เพื่อสามารถช่วยเหลือกันและแสวงหาปัจจัยยังชีพในการดำรงชีวิต อัสสัยยิด ซาบิก กล่าวไว้ว่า บรรดานักปราชญ์กฎหมายอิสลามได้มติว่าการสหกรณ์สามารถกระทำได้ตามบทบัญญัติศาสนาอิสลาม (Sābiq, 1983 : 3/294) โดยมีหลักฐานจากอัลกุรอาน อัลหะดีษ ดังนี้

หลักฐานจากอัลกุรอาน

อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿ وَإِنْ كَثِيرًا مِّنَ الْخُلَطَاءِ لَيَبْغِي بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَقَلِيلٌ مَّا هُمْ ﴾

(ص : بعض من آية 24)

ความหมาย “และแท้จริงส่วนมากของผู้มีหุ้นส่วนร่วมกัน บางคนในพวกเขา มักละเมิดสิทธิของอีกคนหนึ่ง เว้นแต่บรรดาผู้ศรัทธาและประกอบความดีทั้งหลาย และพวกเขาเช่นนี้มีน้อย”

(สุเราะฮ์ศ็อด ส่วนหนึ่งของอายะฮ์ที่ 24)

จากอายะฮ์ข้างต้น อัสสัยยิด ซาบิก ได้อธิบายเกี่ยวกับคำว่า (الْخُلَطَاءِ) หมายถึง การมีหุ้นส่วนหรือผู้มีหุ้นส่วนระหว่างกัน (Sābiq, 1983 : 3/294)

หลักฐานจากอัลหะดีษ

หะดีษจากอะบูซุร็อยเราะฮฺ ﷺ กล่าวว่า

(("إِنَّ اللَّهَ يَقُولُ: أَنَا ثَالِثُ الشَّرِيكَيْنِ مَا لَمْ يَخُنْ أَحَدُهُمَا صَاحِبَهُ، فَإِذَا خَانَ خَرَجْتُ مِنْ بَيْنِهِمَا"))

(أخرجه أبو داود، د.ت. : 3383)

ความหมาย “แท้จริงอัลลอฮฺตรัสว่า เราคือบุคคลที่สามของหุ้นส่วนสองคน เมื่อคนหนึ่งไม่คดโกงอีกคนหนึ่ง ถ้าหากเขาคดโกง เราจะออกไปจากคนทั้งสอง”¹⁰

(บันทึกโดย Abu Dāwūd, n.d.: 3383)

อัลลอฮฺ ﷻ จะทรงให้ความสิริมงคลให้ทรัพย์สินเงินทองเพิ่มพูนแก่คู่หุ้นส่วนทั้งสอง จะปกป้องคุ้มครองพวกเขาตราบใดที่เขาไม่ทรยศและหักหลังต่อกัน แต่ถ้าพวกเขาทรยศและหักหลัง

¹⁰ al-Albanī กล่าวว่า เป็นหะดีษเกาะฮิฟ หะดีษเกาะฮิฟสามารถนำไปใช้เป็นหลักฐานได้ในเรื่องของการส่งเสริมให้ปฏิบัติความดีและห้ามปรามความชั่ว

ต่อกัน อัลลอฮ์ ﷻ จะทรงให้ทรัพย์สินเสียหาย การดำเนินงานของพวกเขาจะต้องล้มเหลว (Sābiq, 1983 : 3/294)

ท่านเราะฮะฮ์ ﷺ กล่าวว่า

((مَنْ نَفَسَ عَنْ مُؤْمِنٍ كُرْبَةً مِنْ كُرْبِ الدُّنْيَا نَفَسَ اللَّهُ عَنْهُ كُرْبَةً مِنْ كُرْبِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَمَنْ يَسَّرَ عَلَى مُعْسِرٍ يَسَّرَ اللَّهُ عَلَيْهِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ))

(أخرجه مسلم، د.ت.: 4873)

ความว่า “ผู้ใดที่ปลดเปลื้องทุกข์ใด ๆ ของผู้ศรัทธาคนหนึ่งจากความทุกข์ยากในโลกดุนยา อัลลอฮ์ จะปลดเปลื้องหนึ่งความทุกข์ให้กับเขาจากความทุกข์ยากทั้งหลายในอาคิเราะฮ์ และผู้ใดที่อำนวยความสะดวกให้กับผู้ที่ลำบาก อัลลอฮ์ จะทรงทำให้เขาพบความสะดวกง่ายดายในดุนยาและอาคิเราะฮ์”

(บันทึกโดย Muslim, n.d.: 4873)

การให้การช่วยเหลือต่อพี่น้องมุสลิมด้วยกัน การมอบสิ่งดี ๆ ให้แก่กันในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านศาสตร์ความรู้ต่าง ๆ ทรัพย์สินเงินทอง ตลอดจนงานการแนะนำสิ่งดี ๆ ที่มีประโยชน์ให้แก่กัน (al-Nawawī, 1930: 17/21)

จากหลักฐานข้างต้นแสดงให้เห็นว่าชะริกะฮ์หรือสหกรณ์อิสลามเป็นที่ยอมรับตามบทบัญญัติอิสลาม (Ghazaly, Ihsan and Shidiq, 2015 : 128)

2.3.2.4 ประเภทของสหกรณ์ในอิสลาม

ชะริกะฮ์หรือสหกรณ์อิสลาม คือ การที่คนสองคน หรือมากกว่าสองคนได้ทำสัญญาการมีหุ้นส่วนร่วมกันในทรัพย์สินและผลกำไรที่เกิดจากทรัพย์สินนั้น ชะริกะฮ์ตามหลักนิติศาสตร์อิสลามแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ ชะริกะฮ์อัลอีนาน ชะริกะฮ์มุฟาวะฎะฮ์ชะริกะฮ์ อัลอับดาน และชะริกะฮ์อัลลุฎุฮ์ (Sābiq, 1983 : 3/295) ดังนี้

ก. ชะริกะฮ์อัลอีนาน คือ คนสองคนได้เอาเงินร่วมกันลงทุนทำการค้าขาย โดยผลกำไรแบ่งกันแต่ไม่ได้วางเงื่อนไขว่าเงินนั้นต้องมีจำนวนเท่ากัน ต้องทำเหมือนกัน และผลกำไรแบ่งเท่ากันโดยอนุญาตให้คนหนึ่งลงทุนมากกว่าอีกคนหนึ่งได้ และคนหนึ่งจะรับผิดชอบงานมากกว่าอีกคนหนึ่งได้ และอนุญาตแบ่งกำไรเท่ากันได้หรือไม่เท่ากันก็ได้ตามข้อตกลงที่ได้ตกลงร่วมกัน แต่ถ้าหากหุ้นก็จะรับความเสียหายตามที่ได้ตกลงกันเช่นกัน (al-Zuhailī, 2004 : 5/3880)

ข. ชะริกะฮ์มุฟาวะฎะฮ์ คือ การทำสัญญาตกลงกันระหว่างสองคนหรือมากกว่าที่จะทำงานร่วมกัน (al-Zuhailī, 2004 : 5/3880) โดยมีเงื่อนไขดังนี้ 1) เงินทุนต้องเท่ากัน ถ้าปรากฏว่าหุ้นส่วนของคน ๆ หนึ่งมากกว่าอีกคนหนึ่ง การหุ้นส่วนนั้นถือว่าใช้ไม่ได้ ถึงแม้ว่าการค้า

โดยทั่ว ๆ ไปก็ใช้กันอย่างน้อย 2) การดำเนินงานเท่ากัน ดังนั้น การหุ้นส่วนจะถือว่าไม่ถูกต้องใช้ไม่ได้ระหว่างเด็กกับผู้ที่บรรลุนิติภาวะ 3) ศาสนาเท่าเทียมกัน ดังนั้น ข้อตกลงหุ้นส่วนจะไม่เกิดขึ้นระหว่างมุสลิมกับกาฟิร และ 4) คู่หุ้นส่วนทุกคนจะต้องเป็นผู้ค้ำประกันให้แก่อีกคนหนึ่งได้ในเรื่องที่เป็นในการดำเนินการ ดังนั้น คนหนึ่งคนใดจะต้องไม่ดำเนินการมากกว่าอีกคนหนึ่ง (Ghazaly, Ihsan and Shidiq, 2015 : 132)

ค. ชะริกะฮ์อัลอับดาน คือ คนสองคนตกลงที่จะรับทำงานอย่างหนึ่ง โดยค่าจ้างที่ได้ตกลงกัน ชะริกะฮ์ประเภทนี้มักจะเกิดขึ้นกับพวกช่างไม้ ช่างเหล็ก พวกแบกหาม พวกตัดเย็บเสื้อผ้า ช่างทองหรือช่างฝีมือต่าง ๆ หรือด้านอื่น ๆ (al-Zuhaili, 2004 : 5/3887)

ง. ชะริกะฮ์อัลลุฎฮ์ สองคนหรือมากกว่าร่วมกันซื้อของกันโดยอาศัยเครดิต และชื่อเสียงทางการค้า และยังไม่ต้องจ่ายเงินซื้อของ เมื่อขายของได้กำไรก็แบ่งกัน คือ เป็นการหุ้นส่วนกันโดยไม่ต้องลงทุน หรือลงแรงอะไรมากนัก (Ghazaly, Ihsan and Shidiq, 2015 : 134)

อุละมาอ์สายอัลอะฮฺนาฟ ถือว่าชะริกะฮ์ทุกประเภทเป็นที่อนุญาตในอิสลาม ถ้าปฏิบัติครบตามเงื่อนไข อุละมาอ์สายมาลิกียะฮ์ ถือว่าชะริกะฮ์ทุกประเภทเป็นที่อนุญาต ยกเว้นประเภทอัลลุฎฮ์ อุละมาอ์สายฮาฟิยะฮ์ ถือว่าชะริกะฮ์ทุกประเภทไม่เป็นที่อนุญาต ยกเว้น ประเภทอัลอีนาน และอุละมาอ์สายฮะนาฟีละฮ์ ถือว่าชะริกะฮ์ทุกประเภทถือว่าเป็นที่อนุญาต ยกเว้น อัลมุฟาวะฎะฮ์

2.3.2.5 การดำเนินงานของสหกรณ์อิสลาม

การดำเนินงานของสหกรณ์จะต้องดำเนินกิจการภายใต้กรอบแห่งกฎหมายทั้งปวง แต่ต้องไม่ขัดกับข้อบังคับและพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 (แก้ไขเพิ่มเติม 2553) มาตรา 46 เพื่อปฏิบัติให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ และให้สหกรณ์มีอำนาจกระทำการ ดังต่อไปนี้

(1) “ดำเนินธุรกิจ การผลิต การค้า การบริการ และอุตสาหกรรม เพื่อประโยชน์แก่สมาชิก”

(2) “ให้สวัสดิการหรือการสงเคราะห์ตามสมควรแก่สมาชิกและครอบครัว”

(3) “ให้การช่วยเหลือทางวิชาการแก่สมาชิก”

(4) “ขอหรือรับความช่วยเหลือทางวิชาการจากทางราชการ หน่วยงานของต่างประเทศ หรือบุคคลอื่นใด”

(5) “รับฝากเงินประเภทออมทรัพย์หรือประเภทประจำจากสมาชิกหรือสหกรณ์อื่น หรือสมาคมฌาปนกิจสงเคราะห์ซึ่งมีสมาชิกของสมาคมนั้นไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งเป็นสมาชิกของสหกรณ์ผู้รับฝากเงิน ทั้งนี้ ตามระเบียบของสหกรณ์ที่ได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์”

(6) “ให้กู้ ให้สินเชื่อ ให้ยืม ให้เช่า ให้เช่าซื้อ โอน รับจำนองหรือรับจำนำ ซึ่งทรัพย์สินแก่สมาชิกหรือของสมาชิก”

(7) “จัดให้ได้มา ซื่อ ถื่อกรรมสิทธิ์หรือทรัพย์สินที่ครอบครอง กู้ ยืม เช่า เช่าซื้อ รับโอนสิทธิการเช่าหรือสิทธิการเช่าซื้อ จำนองหรือจำนำ ขายหรือจำหน่าย ด้วยวิธีอื่นใดซึ่งทรัพย์สิน”

(8) “ให้สหกรณ์อื่นกู้ยืมเงินได้ตามระเบียบของสหกรณ์ที่ได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์”

(9) “ดำเนินกิจการอย่างอื่นบรรดาที่เกี่ยวกับ หรือเนื่องในการจัดให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์”

สหกรณ์อิสลามมีการดำเนินงานภายใต้ขอบเขตที่จำกัดเนื่องจากสหกรณ์อิสลามจะต้องดำเนินงานให้สอดคล้องกับหลักชะรีอะฮ์ การให้บริการทางการเงินของสหกรณ์อิสลามที่เลือกใช้ไม่ว่าจะเป็นทางด้านการจัดหาทุนดำเนินงานหรือการดำเนินธุรกรรมทางการเงินและการลงทุนที่เป็นรูปแบบสัญญาที่ได้รับการยอมรับตามหลักชะรีอะฮ์ ได้แก่ สัญญาในรูปแบบวะดีอะฮ์ มุฏอเราะบะฮ์ มุฆาเราะกะฮ์ และมูรอบะหะฮ์ เป็นต้น

การดำเนินงานของสหกรณ์อิสลามมีลักษณะที่เหมือนกันกับสหกรณ์ทั่วไป แต่สหกรณ์อิสลามมีสัญญาทางการเงินอิสลาม กองทุนและสวัสดิการอื่น ๆ ในการดำเนินงานที่สอดคล้องกับหลักกฎหมายอิสลามเพื่อเป็นประโยชน์แก่สมาชิก วรวิทย์ บารู (2554) กล่าวว่า สหกรณ์อิสลามในปัจจุบันมีลักษณะการดำเนินงาน ดังนี้

ก. ด้านเงินฝาก มีดังนี้

- (1) ฝากเงินค่าหุ้นสมาชิกประจำเดือน
- (2) ฝากเงินออมทรัพย์ “ประเภทวะดีอะฮ์” คือ ประเภทการออมทรัพย์เพื่อรักษาทรัพย์
- (3) ฝากเงินออมทรัพย์ “ประเภทมูฏอเราะบะฮ์” คือ ประเภทการออมทรัพย์เพื่อร่วมลงทุน
- (4) ฝากเงินเพื่อการทำฮัจญ์ “กองทุนฮัจญ์” คือ ประเภทการรับฝากสะสมทรัพย์เพื่อการไปประกอบพิธีฮัจญ์

ข. ด้านเงินบริจาคและสมทบเข้ากองทุน มีดังนี้

- (1) “กองทุนตะกาฟูล” เป็นกองทุนเพื่อช่วยเหลือสมาชิกในกรณีต่าง ๆ ที่ได้ตกลงกัน
- (2) “กองทุนวาสิมะฮ์” เป็นกองทุนเพื่อสร้างครอบครัวใหม่ของสมาชิก
- (3) “กองทุนการศึกษา” เป็นกองทุนเพื่อสนับสนุนทุนการศึกษาสำหรับสมาชิกและครอบครัวของสมาชิก
- (4) “กองทุนกุรบาน” เป็นกองทุนเพื่อการเชือดสัตว์พลีของสมาชิกร่วมกับชุมชนในวันอีดิ้อฎฮียา

(5) “กองทุนชะกาต” เป็นกองทุนชะกาตการค้าของสหกรณ์อิสลาม
ค. ด้านการให้บริการสินเชื่อ มีดังนี้

- (1) สินเชื่อเพื่อซื้อสินค้าภายใต้สัญญาซื้อขาย
- (2) สินเชื่อเพื่อซื้อสินค้าภายใต้สัญญาซื้อขาย บิชะมัน อาญิล
- (3) กิจกรรมร่วมลงทุนภายใต้สัญญาผูกมัดระหว่างสมาชิก, ระหว่าง

สหกรณ์ และระหว่างชุมชนสหกรณ์

ง. ด้านสวัสดิการให้กับสมาชิกและครอบครัว มีดังนี้

- (1) สวัสดิการกู้เงินไม่มีกำไร (กือรฎ อัลหะสัน)
- (2) สวัสดิการคลอดบุตร
- (3) สวัสดิการเมื่อสมาชิกถึงวัยชราภาพ
- (4) สวัสดิการรักษาพยาบาล
- (5) สวัสดิการเมื่อสมาชิกหรือครอบครัวเสียชีวิต
- (6) สวัสดิการยืมเงินเพื่อแต่งงาน
- (7) สวัสดิการสนับสนุนทุนการศึกษา

โดยสรุปแล้ว การดำเนินงานของสหกรณ์อิสลามนอกจากจะต้องดำเนินงานให้สอดคล้องกับกฎระเบียบของพระราชบัญญัติสหกรณ์แล้วยังจำเป็นต้องสอดคล้องกับหลักกฎหมายอิสลามอีกด้วย เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิก โดยให้บริการในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งการรับฝากหุ้น การออมทรัพย์ การรับฝากเงินเพื่อร่วมลงทุน บริการสินเชื่อในรูปแบบที่ถูกต้องตามหลักชะรีอะฮ์รวมทั้งการบริจาคเพื่อกองทุนตะกาฟูล และสวัสดิการเพื่อช่วยสมาชิกอื่น ๆ เช่น กองทุนชะกาต กองทุนการศึกษา และกองทุนช่วยเหลือสมาชิก

2.3.2.6 ความแตกต่างระหว่างสหกรณ์อิสลามกับสหกรณ์ทั่วไป

การดำเนินงานของสหกรณ์อิสลามนอกจากจะต้องดำเนินงานให้สอดคล้องกับกฎระเบียบของพระราชบัญญัติสหกรณ์แล้วยังจำเป็นต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับหลักกฎหมายอิสลาม ซึ่งสหกรณ์อิสลามมีความแตกต่างกับสหกรณ์ทั่วไป ดังนี้

ก. สหกรณ์อิสลามห้ามไม่ให้เกี่ยวข้องกับดอกเบี้ย ซึ่งมีความแตกต่างกับสหกรณ์ทั่วไปที่ให้กู้ยืมเงินบนพื้นฐานดอกเบี้ย คือ สหกรณ์จะให้เงินกู้แก่สมาชิก โดยสมาชิกจะต้องจ่ายทั้งเงินต้นและเงินส่วนเกินที่เรียกว่าดอกเบี้ยให้แก่สหกรณ์ จากการทำสัญญากันระหว่างทั้งสองฝ่าย

ข. สหกรณ์อิสลามห้ามไม่ให้เกี่ยวข้องกับธุรกิจที่ผิดต่อหลักกฎหมายอิสลาม ได้แก่ ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และเครื่องดื่มมีเมาต่าง ๆ ผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับสุกร และยาสูบ ตลอดจนสิ่งอื่น ๆ ที่ศาสนาไม่อนุญาต

ค. สหกรณ์อิสลามจะมุ่งเน้นในการทำธุรกิจ โดยมีเป้าหมายที่สำคัญคือการค้าขายภายใต้สัญญาบูรณะบะฮะฮ์ การเป็นหุ้นส่วนในการประกอบธุรกิจภายใต้สัญญาฎอเราะบะฮะฮ์ และมุขาระอะกะฮ์ และการให้สวัสดิการกู้ยืมที่ปราศจากดอกเบี้ยภายใต้สัญญาออรฎุ อัลหะสัน ให้เป็นไปตามกรอบและขอบเขตของกฎหมายอิสลาม

ง. การทำธุรกรรมทางการเงินของสหกรณ์อิสลามมีความแตกต่างกับสหกรณ์ทั่วไป เนื่องจากสหกรณ์อิสลามไม่ใช่สัญญาเงินกู้ที่มีดอกเบี้ย แต่เป็นสัญญาเพื่อการซื้อขายสินค้า สัญญาการกู้ยืมปราศจากดอกเบี้ย และการลงทุนในภาคธุรกิจ

จ. กำไรที่เกิดขึ้นจากการประกอบการของสหกรณ์อิสลามจะถูกนำไปจ่ายชากาต คิดเป็นร้อยละ 2.5 เพื่อนำไปใช้เป็นสวัสดิการให้แก่สมาชิกและบุคคลอื่น ๆ ผู้ที่มีสิทธิ์ได้รับชากาตตามบทบัญญัติของกฎหมายอิสลามกำหนด ตลอดจนการใช้จ่ายเพื่อสาธารณะประโยชน์ในกิจการศาสนา

ถึงแม้สหกรณ์อิสลามมีความจำเป็นจะต้องดำเนินงานให้สอดคล้องกับกฎระเบียบพระราชบัญญัติสหกรณ์ แต่มีลักษณะที่แตกต่างจากสหกรณ์ทั่วไป เนื่องจากสหกรณ์อิสลามจะต้องดำเนินงานให้สอดคล้องกับหลักกฎหมายอิสลามตามที่ได้กล่าวข้างต้น

2.3.3 สหกรณ์อิสลามบิْنَا จำกัด

2.3.3.1 ประวัติการก่อตั้งของสหกรณ์อิสลามบิْنَا จำกัด

สหกรณ์อิสลามบิْنَا จำกัด เป็นสหกรณ์ที่ได้รับการจดทะเบียนจัดตั้งเป็นสหกรณ์ประเภทสหกรณ์บริการ เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2543 มีพื้นที่ดำเนินการใน 6 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดยะลา นราธิวาส ปัตตานี สงขลา พัทลุง และสตูล เป็นสหกรณ์ที่ดำเนินธุรกรรมทางการเงินตามหลักชะรีอะฮ์ สหกรณ์อิสลามบิْنَا จำกัด จัดตั้งขึ้นในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่ดังกล่าวนับถือศาสนาอิสลาม การดำรงชีวิตของมุสลิมจำเป็นต้องปฏิบัติอยู่บนพื้นฐานของหลักการศาสนาอิสลาม “เพราะอิสลามคือวิถีการดำเนินชีวิต” กิจกรรมต่าง ๆ ที่ดำเนินการอยู่ในสังคมจะต้องสอดคล้องตามหลักการของอิสลาม แต่ในความเป็นจริงแล้วในพื้นที่ดังกล่าวมีสถาบันการเงินหลายแห่งที่เปิดให้บริการ แต่เป็นระบบการเงินที่มีความเกี่ยวข้องกับดอกเบี้ย และข้อห้ามอื่น ๆ ตามบทบัญญัติอิสลาม ทำให้คนมุสลิมในพื้นที่ไม่สามารถใช้บริการและมีส่วนร่วมได้ เนื่องจากขัดกับหลักชะรีอะฮ์ จึงเห็นว่ามุสลิมซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่ยังขาดโอกาสในการใช้บริการต่าง ๆ ในสังคม จากการบริการของเอกชนและภาครัฐเพราะมีเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับดอกเบี้ย ด้วยเหตุผลดังกล่าว กลุ่มผู้ก่อตั้งซึ่งประกอบด้วยนักการศึกษา ครูสอนศาสนา ผู้นำชุมชน และปัญญาชน ได้ประชุมหารือและมีความเห็นร่วมกันที่จะดำเนินการจัดตั้งองค์กรทางการเงินในรูปแบบอิสลาม คือ สหกรณ์อิสลาม จึงได้มีการจดทะเบียนจัดตั้งสหกรณ์อิสลามบิْنَا จำกัดขึ้นเมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2543 การจัดตั้งในครั้งนี้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นองค์กรทางการเงินที่ปราศจาก

ดอกเบีย้ เพื่อการส่งเสริมการออมทรัพย์ การลงทุน และการประกอบธุรกิจของประชาชนในพื้นที่ ตลอดจนการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และเพื่อให้สมาชิกในสังคมส่วนรวมอยู่ดีกินดี มีสันติสุข โดยการยึดมั่นอยู่บนหลักการของศาสนาอิสลาม (สหกรณ์อิสลามบีนา จำกัด, ม.ป.ป.)

2.3.3.2 วิสัยทัศน์ของสหกรณ์อิสลามบีนา จำกัด

สหกรณ์อิสลามบีนา จำกัด มีวิสัยทัศน์การดำเนินงาน คือ “ซารีอะฮ์นำ มีอามานะฮ์ บริการเลิศ ระบบมาตรฐาน เสริมสร้างอู่ควะฮ์”

2.3.3.3 พันธกิจของสหกรณ์อิสลามบีนา จำกัด

สหกรณ์อิสลามบีนา จำกัด มีพันธกิจการดำเนินงาน ดังนี้

- ก. เป็นผู้นำและแบบอย่างด้านสหกรณ์ในรูปแบบอิสลาม
- ข. บริการสมาชิกอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
- ค. เป็นศูนย์ข้อมูลสารสนเทศด้านการเงิน และเศรษฐศาสตร์อิสลาม
- ง. ระบบการดำเนินงานที่ชัดเจน สมบูรณ์โปร่งใส และตรวจสอบได้
- จ. เสริมสร้างระบบความเป็นพี่น้อง “อู่ควะฮ์อิสลามียะฮ์” และยกระดับคุณภาพชีวิตของสมาชิกให้ดียิ่งขึ้น
- ฉ. ส่งเสริมการพัฒนาาระบบกลุ่มสมาชิกให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น
- ช. การมีส่วนร่วมในการผลักดันพระราชบัญญัติ (พ.ร.บ.) สหกรณ์อิสลาม หรือสหกรณ์ปลอดดอกเบีย้

2.3.3.4 วัตถุประสงค์ของสหกรณ์อิสลามบีนา จำกัด

สหกรณ์อิสลามบีนา จำกัด มีวัตถุประสงค์การดำเนินงาน ดังนี้

- ก. เพื่อจัดตั้งองค์กรทางการเงินที่ดำเนินงานถูกต้องตามหลักการของอิสลาม สอดคล้องกับบริบทและวิถีชีวิตของชุมชน
- ข. เพื่อเป็นที่พึ่งของชุมชนโดยส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนให้เกิดขึ้น เติบโต มั่นคง และยั่งยืน สามารถดำรงชีวิตในสังคมอย่างสันติสุข
- ค. เพื่อเป็นองค์กรส่งเสริมสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

2.3.3.5 เป้าหมายของสหกรณ์อิสลามบีนา จำกัด

สหกรณ์อิสลามบีนา จำกัด มีเป้าหมายการดำเนินงาน ดังนี้

- ก. การดำเนินงานของสหกรณ์ทั้งหมดตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักซารีอะฮ์
- ข. เป็นผู้นำการนำ “ผลิตภัณฑ์ทางการเงินในรูปแบบอิสลาม” มาใช้ในกิจการของสหกรณ์

ค. การบริการแก่สมาชิกจะต้องมีความสะดวก รวดเร็ว สอดคล้องกับความต้องการของสมาชิก และถูกต้องตามหลักขะริอะฮ์

ง. สร้างความร่วมมือทางการเงินและการประกอบธุรกิจระหว่างองค์กรและสมาชิก เพื่อผลประโยชน์ของสมาชิกและสังคม

จ. ระบบการดำเนินงานที่ดี โปร่งใสและตรวจสอบได้

ฉ. ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกให้ดียิ่งขึ้น

ช. อาคารสำนักงานมีมาตรฐานและมั่นคง

ซ. ศูนย์บริการข้อมูลสารสนเทศทางวิชาการด้านการเงิน และเศรษฐศาสตร์

อิสลาม

ณ. สร้างความตระหนักในการจัดการระบบกลุ่มและความเป็นเจ้าของของ

สมาชิก

ญ. นำหลักขะริอะฮ์มาใช้ในการดำเนินงานของสหกรณ์อย่างแท้จริง

2.3.3.6 การให้บริการสินเชื่อของสหกรณ์อิสลามอิสลามปีนา จำกัด

ปริมาณสินเชื่อให้บริการแก่สมาชิกในรอบปี 2559 ซึ่งแยกเป็นสาขา ดังตาราง

ต่อไปนี้

ลำดับ	สาขา	จำนวนเงิน (บาท)	ร้อยละ
1	สำนักงานใหญ่	50,335,158	38.44
2	สาขาปัตตานี	23,823,700	18.19
3	สาขายะลา	32,072,400	24.49
4	สาขานราธิวาส	24,717,700	18.88
รวมเป็นเงินทั้งสิ้น		130,948,958	100.00

ที่มา : รายงานกิจการประจำปี 2560 สหกรณ์อิสลามปีนา จำกัด จากตารางข้างต้น แสดงให้เห็นการดำเนินงานด้านสินเชื่อของสหกรณ์อิสลามปีนา จำกัด พบว่า สำนักงานใหญ่ที่มีการให้บริการสินเชื่อมากที่สุด จำนวน 50,335,158 บาท คิดเป็นร้อยละ 38.44 รองลงมาสาขายะลา จำนวน 32,072,400 บาท คิดเป็นร้อยละ 24.49 สาขานราธิวาส จำนวน 24,717,700 บาท คิดเป็นร้อยละ 18.88 และสาขาปัตตานีที่มีการให้บริการสินเชื่อน้อยที่สุด จำนวน 23,823,700 บาท คิดเป็นร้อยละ 18.19

วงเงินสินเชื่อที่ทางสหกรณ์อิสลามบีนา จำกัด ให้บริการแก่สมาชิกระหว่างปีบัญชี 2559 จำแนกตามประเภทการให้บริการสินเชื่อ จำแนกรายละเอียดของข้อมูลทั่วไป ดังตารางต่อไปนี้

ลำดับ	ประเภทการให้บริการสินเชื่อ	จำนวนสมาชิก (คน)	จำนวนเงิน (บาท)	ร้อยละ
1	วัสดุก่อสร้าง	285	73,060,958	55.79
2	คอมพิวเตอร์	19	489,000	0.37
3	ทองรูปพรรณ	176	6,064,700	4.63
4	ที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย	170	14,869,400	11.36
5	ปัจจัยการผลิตทางการเกษตร	34	1,417,000	1.08
6	อุปกรณ์ไฟฟ้า	24	675,000	0.52
7	วัสดุอุปกรณ์ในการประกอบอาชีพ	49	4,742,000	3.62
8	รถยนต์รถจักรยานยนต์	142	6,493,000	4.96
9	สินค้าเพื่อจำหน่าย	214	22,073,000	16.86
10	แพคเกจหัจญ์	9	568,900	0.43
11	อื่น ๆ	19	496,000	0.38
รวมทั้งสิ้น		1,141	130,948,958	100.00

ที่มา : รายงานกิจการประจำปี 2560 สหกรณ์อิสลามบีนา จำกัด
 จากตารางข้างต้นแสดงให้เห็นการดำเนินงานด้านสินเชื่อของสหกรณ์อิสลามบีนา จำกัด พบว่า ประเภทสินเชื่อที่สหกรณ์ให้บริการมากที่สุด ได้แก่ วัสดุก่อสร้าง จำนวน 73,060,958 บาท คิดเป็นร้อยละ 55.79 รองลงมา ได้แก่ สินค้าเพื่อจำหน่าย จำนวน 22,073,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 16.86 ที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย จำนวน 14,869,400 บาท และประเภทสินเชื่อที่สหกรณ์ให้บริการน้อยที่สุด ได้แก่ สินเชื่อประเภทอื่น ๆ จำนวน 496,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 0.38

2.4 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาค้นคว้าวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับสินเชื่อ ผู้วิจัยพบว่า มีวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องพอสมควร ทั้งที่เป็นหนังสือ วิทยานิพนธ์ บทความวิชาการ และบทความวิจัย ดังนี้

Abdullah and Chee (2010: 135) กล่าวว่า “สัญญาการให้สินเชื่อในรูปแบบอิสลามห้ามไม่ให้เกี่ยวข้องกับดอกเบี้ย กล่าวคือผู้ให้ยืมไม่สามารถเก็บดอกเบี้ยและผู้ยืมไม่สามารถจ่ายดอกเบี้ยได้เช่นกัน แต่ธนาคารที่เป็นผู้ให้ยืมเงินสามารถรับผลกำไรจากการซื้อขายสินทรัพย์ ธนาคารต้องเป็นเจ้าของสินทรัพย์ แล้วขายสินทรัพย์นั้นให้แก่ผู้ยืม (ลูกค้า) ในราคาต้นทุนบวกด้วยกำไร ฉะนั้นธนาคารสามารถรับกำไรจากความเสียหายในฐานะที่เป็นเจ้าของสินทรัพย์นั้นได้”

Razak, Mohammed and Taib (2008: 4 – 5) กล่าวว่า “แนวคิดเกี่ยวกับสัญญาสินเชื่อในรูปแบบอิสลามมีความแตกต่างจากระบบทุนนิยม (Conventional Financing) การกู้ยืมเงินภายใต้ระบบทุนนิยมนั้นมีดอกเบี้ยเข้ามาเกี่ยวข้องซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยหลักในการให้บริการสินเชื่อ ดอกเบี้ยได้ระบุอย่างชัดเจนในอัลกุรอานว่าเป็นสิ่งต้องห้าม การให้บริการสินเชื่อในอิสลามจะต้องกระทำด้วยวิธีการซื้อขายสินค้าที่สอดคล้องกับหลักกฎหมายชะรีอะฮ์ ดังนั้นเงินด้วยเงินไม่สามารถทำการซื้อขายได้ ซึ่งในระบบทุนนิยมจะทำสัญญาการซื้อขายเงิน นั่นคือ ผู้กู้ (Borrower) จะทำสัญญากู้ยืมเงินจากผู้ให้กู้ (Lender) โดยที่ผู้กู้ (Borrower) นั้นจะต้องจ่ายทั้งเงินต้นและเงินส่วนเกินที่เรียกว่าดอกเบี้ยให้แก่ผู้ให้กู้ (Lender) จากเงื่อนไขการทำสัญญาสินเชื่อระหว่างทั้งสองฝ่าย”

Kader and Leong (2009: 189) กล่าวว่า “การเพิ่มขึ้นของอัตราการให้สินเชื่อของธนาคารอิสลามส่งผลทำให้ลูกค้าได้รับการให้บริการสินเชื่อเพิ่มมากขึ้น สาเหตุอันเนื่องมาจากลูกค้าเกิดแรงบันดาลใจในเรื่องของผลกำไร ทั้งนี้ระบบธนาคารอิสลามควบคู่กับการกระจายความเสี่ยงของอัตราดอกเบี้ย การดำเนินงานของธนาคารอิสลามจึงจำเป็นต้องอยู่บนพื้นฐานของธนาคารปลอดดอกเบี้ย”

ม.ล.พงษ์ระพีพร อาภากร และคณะ (2556 : 73) กล่าวว่า “ธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทยมีการให้บริการสินเชื่อหลายประเภท แต่โดยรวมแล้วรูปแบบสัญญาตามหลักชะรีอะฮ์ที่ธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทยใช้ในการให้บริการดังกล่าวสามารถแบ่งได้เป็น 3 รูปแบบหลัก ได้แก่ 1. หลักบัยอ อัลอีนะฮฺ คิดเป็นร้อยละ 78 ของสินเชื่อรวม 2. หลักบัยอ มุรออะหะฮฺ และบัยอ บิชะมัน อะญูล คิดเป็นร้อยละ 15 ของสินเชื่อรวม 3. หลักอิญาเราะฮฺ วัลอิกตินาอ์ คิดเป็นร้อยละ 4.7 ของสินเชื่อรวม โดยหลักบัยอ มุรออะหะฮฺ และบัยอ บิชะมัน อะญูล อาจทำให้ธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทยอาจมีความเสี่ยงด้านเครดิตเพิ่มขึ้น จากการผิดสัญญาของลูกค้าเมื่อถึงเวลาส่งมอบสินค้าจริง ความเสี่ยงจากหลักมุรออะหะฮฺซึ่งลูกค้าจะต้องทำสัญญาซื้อสินค้ากับสถาบันการเงินอิสลาม หลังจากนั้นสถาบันการเงินอิสลามจะเป็นผู้ซื้อสินค้ามาเอง แล้วขายต่อให้แก่ลูกค้าในราคาต้นทุนบวก

กำไร แต่ในปัจจุบันธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย มีปัญหาภาวะภาวการณ์และค่าธรรมเนียมจากการทำธุรกรรมหลายสัญญาตามหลักชะรีอะฮ์ ทำให้ธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทยใช้แนวทางในการให้ลูกค้าจองและวางเงินคาวนเพื่อซื้ออสังหาริมทรัพย์ที่ต้องการกับผู้ขาย และต่อมาธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทยจะสวมสิทธิ์ลูกค้า โดยชำระส่วนที่เหลือ และให้ลูกค้าผ่อนชำระค่างวดกับธนาคารตามราคาที่ตกลงกันไว้ ตามระยะเวลาที่ตกลงกัน ทำให้ความเสี่ยงเครดิตเพิ่มขึ้น จากการที่ลูกค้าไม่ยอมรับสินค้าที่ธนาคารซื้อมา”

อรรถพล อรรถวรเดช และคณะ (2556 : 84) กล่าวว่า “การให้บริการสินเชื่อของสถาบันการเงินอิสลามเกือบทั้งหมดจะใช้หลักการทำสัญญาทางการค้าในลักษณะต่าง ๆ มาใช้แทนการให้กู้ยืม อย่างไรก็ตาม หมายความว่า การให้กู้ยืมจะไม่สามารถกระทำได้ หากแต่การให้กู้ยืมของสถาบันการเงินอิสลามจะต้องกระทำโดยไม่เรียกรับดอกเบี้ย หากให้สินเชื่อโดยการให้กู้ยืมจึงกระทำได้ภายในขอบเขตที่จำกัด”

วรรณุช ทรัพย์สมบอง (2550 : บทคัดย่อ) กล่าวว่า “ธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย มีรายได้หลักจากการให้สินเชื่อ การเช่าซื้อและสัญญาเช่าทางการเงินเป็นรายได้หลักซึ่งต่างจากธนาคารพาณิชย์ทั่วไปที่มีรายได้จากดอกเบี้ยเป็นรายได้หลัก แต่อัตรารายได้จากการให้สินเชื่อและสัญญาเช่าทางการเงินของธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย มีอัตราร้อยละของอัตราส่วนในระดับเดียวกับธนาคารพาณิชย์ทั่วไปและมีสัดส่วนสูงสุดของรายได้ในระดับเดียวกัน”

ปิยะมาศ ม่วงเปลี่ยน (2555 : บทคัดย่อ) กล่าวว่า “การบริหารสินเชื่อที่มีประสิทธิภาพของธนาคารอิสลามในเขตกรุงเทพและปริมณฑล ได้แก่ มีการกำหนดแนวทางการบริหารสินเชื่อไว้ชัดเจน มีการควบคุมตรวจสอบตรวจทาน กำหนดตัวชี้วัดด้านความเสี่ยงและปรับปรุงอย่างสม่ำเสมอ เพื่อลดความเสี่ยงด้านปฏิบัติการของเจ้าหน้าที่สินเชื่อ นอกจากนี้ธนาคารควรมีหน่วยงานย่อยเพื่อควบคุมสินเชื่อแต่ละประเภท มีการกำหนดนโยบายตั้งแต่การพิจารณาอนุมัติสินเชื่อจนถึงการประเมินและติดตามสินเชื่อ”

อานิส พัฒนปรีชาวงศ์ (2546 : บทคัดย่อ) กล่าวว่า “การซื้อขายแบบผ่อนชำระตามหลักกฎหมายอิสลามของสหกรณ์อิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า สหกรณ์ออมทรัพย์อิบนูอัฟฟานจำกัดดำเนินการซื้อขายแบบผ่อนชำระสอดคล้องกับกฎหมายอิสลามในทุกด้าน สหกรณ์อิสลามปัตตานีจำกัดดำเนินการซื้อขายแบบผ่อนชำระสอดคล้องกับกฎหมายอิสลามในทุกด้านยกเว้นในด้านการอนุญาตให้ขายสินค้าที่ยังค้างชำระค่างวด สหกรณ์อิบนูเอาฟจำกัดดำเนินการซื้อขายแบบผ่อนชำระสอดคล้องกับกฎหมายอิสลามในทุกด้านยกเว้นในด้านการอนุญาตให้ขายสินค้าที่ยังค้างชำระค่างวด และสหกรณ์อิสลามเบตงดำเนินการซื้อขายแบบผ่อนชำระสอดคล้องกับกฎหมายอิสลามในทุกด้านยกเว้นในด้าน 2 ด้านที่ยังไม่สามารถเปรียบเทียบได้คือด้านการอนุญาตให้ขายสินค้าที่ยังค้างชำระค่างวดและด้านการจัดการกับเงินประมูลที่เหลือจากการชำระหนี้”

মনখ্যা অরু্যক (2556: 36) กล่าวว่า “ในบริบทประเทศไทย การธนาคารอิสลาม อาจจะมีการเติบโตได้ดีถ้านำระบบการสหกรณ์มาใช้ให้การดำเนินงานธนาคารกลายเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรที่มีความร่วมมือกัน การเป็นลูกค้าของธนาคารก็เหมือนเป็นสมาชิกของสหกรณ์ด้วยข้อผูกมัดคือการฝากเงินก้อนแรก สหกรณ์ให้ผลตอบแทนเป็นรายได้จากการดำเนินงาน ในระบบนี้ผู้ที่มีสิทธิ์จะกู้ได้จะต้องมีบัญชีเงินออมทรัพย์กับสหกรณ์ อย่างไรก็ตามการดำเนินงานของสหกรณ์ในรูปแบบอิสลามที่มีอยู่ในปัจจุบัน มักจะประสบปัญหาและอุปสรรคการดำเนินงาน โดยเฉพาะกับกรมตรวจสอบบัญชีสหกรณ์ และกรมส่งเสริมสหกรณ์เนื่องจากไม่มีกฎหมาย และระเบียบของทางราชการรองรับที่ชัดเจนในการกำกับดูแล เพราะสหกรณ์ในรูปแบบอิสลามไม่ได้ถูกกำหนดเป็นประเภทสหกรณ์ตามกฎหมายกระทรวงฯ จึงควรมีการอนุมัติให้เพิ่มประเภทสหกรณ์อิสลามเป็นสหกรณ์ประเภทหนึ่งโดยเฉพาะเพื่อให้สหกรณ์สามารถใช้เครื่องมือทางธุรกรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับหลักชะรีอะฮ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ”

มุฮัมหมัดฟาดีล มะมิง (2550: 204-205) กล่าวว่า “ปัญหาที่พบเจอในการดำเนินงานของสหกรณ์อิสลามบินาจำกัต มีดังนี้ 1) ปัญหาด้านหลักชะรีอะฮ์และการให้คำปรึกษาทางชะรีอะฮ์ คือ ลูกค้าขาดความเข้าใจไม่ว่าจะเป็นเรื่องมูรออะซะฮ์ วาดีอะฮ์ มุฎอเราะซะฮ์ 2) ปัญหาด้าน พ.ร.บ. ธนาคารแห่งประเทศไทยหรือสหกรณ์เกี่ยวกับหลักการซื้อขายในการนำไปใช้ในสหกรณ์ คือ สหกรณ์ยังมีได้เป็นสหกรณ์อิสลามโดยตรง และเต็มรูปแบบ สำหรับเรื่องความคล่องตัวในการปฏิบัติสัญญาต่างๆ ก็ต้องมีการดัดแปลง 3) การล่าช้าชำระหนี้ โดยลูกค้าจะล่าช้าในการชำระหนี้ โดยสหกรณ์จะต้องติดตามเร่งรัดหนี้เป็นระยะ การล่าช้าในการชำระหนี้ถือว่าเป็นปัญหามาก เพราะสหกรณ์นั้นไม่สามารถเรียกเก็บดอกเบี้ยจึงมีแนวคิดที่จะค้างชำระก็ได้ จากแนวคิดดังกล่าวอาจจะทำให้กำไรของสหกรณ์อิสลามลดลง”

การศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับสินเชื่อ ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า สินเชื่อในอิสลามไม่สามารถเกี่ยวข้องกับดอกเบี้ย การบริการสินเชื่อจำเป็นจะต้องกระทำด้วยวิธีการใช้สัญญาทางการเงินอิสลาม ทั้งที่เป็นสัญญาเพื่อการค้า สัญญาเพื่อการลงทุน และสัญญาเพื่อการกู้ยืมที่ปราศจากดอกเบี้ย และการนำไปใช้ของสหกรณ์อิสลามยังคงพบกับปัญหาอยู่พอสมควร เช่น มุสลิมยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเงินอิสลาม และปัญหาด้านพระราชบัญญัติสหกรณ์เกี่ยวกับหลักการซื้อขายในการนำไปใช้ในสหกรณ์ และส่วนการบริหารสหกรณ์อิสลามจะต้องมีการกำหนดนโยบายตั้งแต่การพิจารณาอนุมัติสินเชื่อจนถึงการประเมินและติดตามสินเชื่อ